

**UCHWAŁA NR XC/1727/2024
RADY MIASTA KIELCE**

z dnia 8 lutego 2024 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób
Doznających Przemocy Domowej na terenie miasta Kielce na lata 2024–2030**

Na podstawie art. 18 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.¹⁾), art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2023 r. poz. 901 ze zm.²⁾) art. 6 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2021 r. poz. 1249 ze zm.³⁾), art. 15aa ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. z 2023 r. poz. 171 z późn. zm.⁴⁾) oraz art. 18a ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1266 ze zm.⁵⁾), Rada Miasta Kielce, uchwała, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na terenie miasta Kielce na lata 2024–2030, stanowiący Załącznik do niniejszej Uchwały.

§ 2.

Tracą moc:

- 1) Uchwała nr XLII/825/2021 z dnia 18 marca 2021 r. w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie miasta Kielce na lata 2021-2027,
- 2) Uchwała nr XLV/914/2021 z dnia 13 maja 2021 r. zmieniająca uchwałę w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie Miasta Kielce na lata 2021-2027.

§ 3.

Wykonanie Uchwały powierza się Prezydentowi Miasta Kielce.

---

¹⁾Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2023 r. poz. 572, poz. 1463, poz.1688.

²⁾Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2023 r. poz. 1693, poz.1938, poz. 2760.

³⁾Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2023 r. poz. 289, poz. 535.

⁴⁾Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2023 r. poz. 185, poz. 240, poz. 289, poz. 347, poz. 535, poz. 641, poz. 1088, poz. 1860.

⁵⁾Zmiany wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz.U. z 2023 r. poz. 289, poz. 1860, poz. 2600.

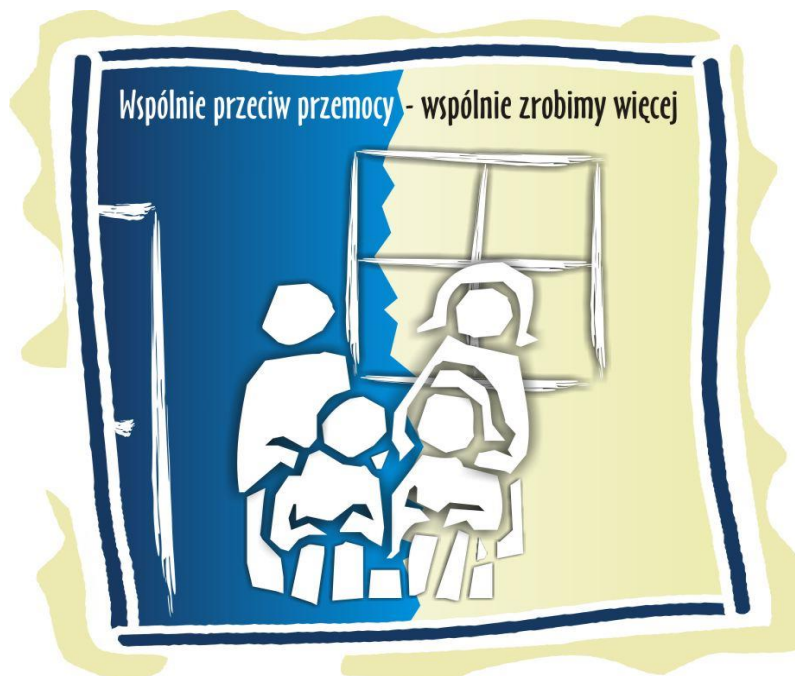
§ 4.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady Miasta
Kielce

Jarosław Karyś

Załącznik do Uchwały nr XC/1727/2024
Rady Miasta Kielce
z dnia 8 lutego 2024 r.

**Gminny Program
Przeciwdziałania Przemocy Domowej
oraz Ochrony Osób Doznających
Przemocy Domowej
na terenie miasta Kielce
na lata 2024 - 2030**

Spis treści

Rozdział 1	3
Podstawa prawna Programu	
1.1. Prawne podstawy realizacji działań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej	3
1.2. Wprowadzenie - cel główny i cele szczegółowe Programu na lata 2024 - 2030	4
Rozdział 2	6
Przemoc domowa w ujęciu teoretycznym	
2.1.1. Definicje przemocy domowej	6
2.1.2. Rodzaje i typy przemocy	6
2.1.3. Cykl przemocy	7
2.2. Sytuacja psychologiczna osób doznających przemocy domowej	8
2.2.1. Charakterystyka osób doznających przemocy domowej	8
2.2.2. Syndrom wyuczonej bezradności	8
2.2.3. Zjawisko "prania mózgu"	9
2.2.4. Mechanizm „psychologicznej pułapki”	9
2.2.5. Syndrom sztokholmski	9
2.2.6. PTSD - Zespół stresu pourazowego (Post Traumatic Stress Disorder)	10
2.2.7. Proces wiktyimizacji	10
2.3. Specyfika przemocy wobec niektórych kategorii osób doznających przemocy domowej	10
2.3.1. Przemoc a alkohol	10
2.3.2. Przemoc wobec dzieci	11
2.3.3. Przemoc wobec osób starszych i niepełnosprawnych	13
2.4. Udzielanie pomocy rodzinom zagrożonym i doświadczającym przemocy domowej	14
2.4.1. Zasady udzielania pomocy osobom doznającym przemocy domowej	14
2.4.2. Oddziaływania korekcyjno – edukacyjne wobec osób stosujących przemoc domową (PK-E)	14
2.4.3. Oddziaływania psychologiczno - terapeutyczne wobec osób stosujących przemoc domową (PP-T)	15
2.4.4. Interwencje w rodzinie z zastosowaniem procedury „Niebieskie Karty”	15
2.4.5. Zasoby miasta Kielce – instytucje działające w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej	16
Rozdział 3	23
Podsumowanie Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie miasta Kielce realizowanego w latach 2021 – 2023	
3.1. Podsumowanie działań profilaktycznych zrealizowanych w ramach Programu w 2021 roku	25
3.2. Podsumowanie działań profilaktycznych zrealizowanych w ramach Programu w 2022 roku	26
3.3. Podsumowanie działań zrealizowanych w ramach Programu w I - VIII 2023 roku	28
Rozdział 4	29
Harmonogram działań Programu 2024-2030	
4.1. Realizacja założonych celów	29
4.2. Ewaluacja Programu	38
4.3. Wydatki związane z realizacją Programu – plan budżetu	39

Rozdział 1

Podstawa prawna Programu

1.1. Prawne podstawy realizacji działań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej

Podstawa prawna realizacji działań na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej przez Gminę Kielce, podstawowe akty prawne:

- ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy domowej (Dz.U. z 2021 r., poz. 1249 oraz z 2023 r. poz. 289 i 535),
- ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U.2023 r. poz. 901, 1693 i 1938),
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U. z 2023 r. poz. 2151),
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U. z 2023 r. poz. 1939),
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 roku. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. poz. 1870),
- rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023 roku w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla osób doznających przemocy domowej oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób zatrudnionych w tych ośrodkach, (Dz.U. poz. 1158),
- rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023r. w sprawie programów korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową (Dz.U. poz. 1163),
- rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 22 czerwca 2023 r. w sprawie programów psychologiczno – terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wymagań kwalifikacyjnych wobec osób prowadzących te programy (Dz.U. poz. 1166),
- rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 20 czerwca 2023r. w sprawie wzoru zaświadczenia o zgłoszeniu się do udziału w programach korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc domową lub w programach psychologiczno – terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową oraz wzoru zaświadczenia o ukończeniu tych programów, a także wzorów pouczeń w związku z uczestnictwem osób stosujących przemoc domową w tych programach (Dz. U. poz. 1164),
- rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 4 września 2023 r. w sprawie procedury postępowania Policji przy wykonywaniu przez pracownika socjalnego zapewnienia ochrony dziecku w razie zagrożenia jego życia lub zdrowia w związku z przemocą domową oraz podejmowaniu decyzji o zapewnieniu tej ochrony (Dz.U. poz. 1807),
- rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 21 czerwca 2023r. w sprawie wzoru pouczenia rodziców , opiekunów prawnych lub faktycznych dziecka, któremu pracownik socjalny zapewnił ochronę w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia dziecka w związku z przemocą domową (Dz.U. poz. 1159),
- rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2023 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy domowej (Dz.U. poz. 1827),
- uchwała LXXIX/1590/2023 Rady Miasta Kielce z dnia 20 lipca 2023 r. w sprawie określenia trybu i sposobu powoływania i odwoływania członków Zespołu Interdyscyplinarnego do spraw Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach (Dz. Urz. Woj. Świąt. poz. 3155).

1.2. Wprowadzenie - cel główny i cele szczegółowe Programu na lata 2024 – 2030

Przyczyny i potrzeba uchwalenia Programu na lata: 2024-2027 na terenie Gminy Kielce wynika z realizacji obowiązku określonego w art.6 ust.1 i 2 pkt.1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przemyśle domowej (Dz.U. 2021 r., poz. 1249 z późn. zm. i z 2023 r. poz. 289 i 535) w związku ze zmianą tej ustawy.

Diagnoza problemów społecznych związanych z występowaniem przemocy domowej na terenie gminy Kielce oraz ewaluacja Programu za lata 2021 – sierpień 2023 wskazuje na konieczność podjęcia działań:

- uprzedzających, tj. diagnostycznych i informacyjno - edukacyjnych adresowanych do ogółu mieszkańców gminy, w tym także do osób zajmujących się zawodowo pomaganiem osobom potrzebującym,
- interwencyjnych, tj. mający na celu ochronę osób doznających przemocy domowej, oraz konieczność podejmowania odpowiednich działań wobec osób stosujących przemoc domową,
- wspierających oraz psychologiczno – terapeutycznych dla osób doświadczających i zagrożonych przemocą domową (osoba doznająca przemoc domową, świadek, osoba stosująca przemoc domową),
- edukacyjno – korekcyjnych dla osób doświadczających i zagrożonych przemocą domową oraz stosujących przemoc,
- psychologiczno – terapeutycznych dla osób stosujących przemoc domową,
- profesjonalizacja służb pracujących w systemie przeciwdziałania przemocy domowej.

Cel główny Programu to dążenie do optymalizacji skuteczności działań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej oraz zmniejszenie rozmiaru przemocy w kieleckich rodzinach.

Osiągnięcie celu głównego Programu możliwe będzie poprzez realizację następujących celów szczegółowych:

- wzmacnianie działań profilaktycznych, edukacyjnych oraz diagnoza społeczna,
- zwiększenie jakości i dostępności świadczonej pomocy dla osób i rodzin zagrożonych i doświadczających przemocy domowej,
- zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych, korekcyjnych oraz psychologiczno- terapeutycznych wobec osób stosujących przemoc domową,
- rozwój interdyscyplinarnego systemu wsparcia na rzecz walki z przemocą domową oraz systematyczne podnoszenie kompetencji przedstawicieli instytucji zobowiązanych i uprawnionych do przeciwdziałania przemocy,

Zakłada się, że efektem Programu może być zmiana postaw, przekonań i zachowań mieszkańców Kielc wobec zjawiska przemocy, promowanie wartości rodziny i wychowania bez przemocy.

Program skierowany jest do:

- osób doznających przemocy domowej i zagrożonych przemocą domową, osób starszych, nieporadnych, niepełnosprawnych, dzieci;
- świadków przemocy w rodzinie – osób, które w sposób bezpośredni lub pośredni uczestniczą w sytuacjach, w których dochodzi do przemocy domowej (często są nimi osoby zależne np. dzieci, osoby starsze, niepełnosprawne);
- osób stosujących przemoc domową;
- mieszkańców miasta Kielce;
- profesjonalistów, przedstawicieli służb, instytucji ustawowo zobowiązanych do realizacji działań na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej.

Główni realizatorzy Programu to: Gmina Kielce, która podejmuje działania na rzecz przeciwdziałania przemocy domowej, w szczególności w ramach zespołów interdyscyplinarnych, za pośrednictwem

przedstawicieli podmiotów takich jak: jednostki organizacyjne miasta, pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, Żandarmerii Wojskowej i organizacji pozarządowych. Ponadto do realizacji zadań wynikających z tego Programu włączają się czynnie przedstawiciele Kuratorskiej Służby Sądowej przy Sądzie Rejonowym w Kielcach i Prokuratura Okręgowa w Kielcach, Prokuratura Rejonowa Kielce Wschód, Prokuratura Rejonowa Kielce Zachód, placówki poradnictwa specjalistycznego, kościoły, lokalne media oraz inne podmioty, które wspierają kielecki system przeciwdziałania przemocy domowej.

Rozdział 2

Przemoc domowa w ujęciu teoretycznym

2.1.1 Definicja przemocy domowej

Przemoc domowa może być zarówno skutkiem jak i przyczyną dysfunkcji rodziny. Prowadzi do poważnych naruszeń norm moralnych, tragicznych skutków psychologicznych, a w skrajnych przypadkach do poważnych okaleczeń czy nawet zabójstw. Skutki przemocy dotyczą nie tylko bezpośrednio osoby, ale także jej świadków, którymi najczęściej są dzieci. Wokół przemocy funkcjonuje wiele mitów, jednym z nich jest powszechne przekonanie, że przemoc to zjawisko marginalne, występujące jedynie w rodzinach patologicznych. Badania statystyczne pokazują jednak, że przemoc domowa jest zjawiskiem powszechnym i stanowi poważny problem społeczny. Znęcanie się nad rodziną jest najczęściej popełnianym w Polsce przestępstwem wobec rodziny, zaraz po przestępstwach przeciwko mieniu i życiu.

Pojęcie przemocy domowej zostało określone w ustawie jako jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie, wykorzystujące przewagę fizyczną, psychiczną lub ekonomiczną, naruszające prawa lub dobra osobiste osoby doznającej przemocy domowej, w szczególności:

- narażające tę osobę na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia lub mienia,
- naruszające jej godność, nietykalność cielesną lub wolność, w tym seksualną,
- powodujące szkody na jej zdrowiu fizycznym lub psychicznym, wywołujące u tej osoby cierpienie lub krzywdę,
- ograniczające lub pozbawiające tę osobę dostępu do środków finansowych lub możliwości podjęcia pracy lub uzyskania samodzielności finansowej, istotnie naruszające prywatność tej osoby lub wzbudzające u niej poczucie zagrożenia, poniżenia lub udręczenia, w tym podejmowane za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

2.1.2. Rodzaje i typy przemocy

Przemoc przybiera bardzo różne oblicza. Bywa „gorąca”, czyli taka, która pozostawia ślady w postaci obrażeń fizycznych, albo „chłodna” - czyli taka, która rani emocjonalnie. Najczęściej stosowanym ze względu na formy przemocy podziałem jest rozróżnienie na:

- **przemoc fizyczną** - której celem jest zadanie bólu fizycznego, uszkodzenie ciała, pogorszenie zdrowia lub pozbawienie życia. Dominującymi zachowaniami osoby, która stosuje przemoc są tutaj: popychanie, obezwładnienie, policzkowanie, szczypanie, kopanie, duszenie, bicie otwartą dłońią i pięścią, bicie przedmiotami, parzenie, polewanie żrącymi substancjami, użycie broni, porzucenie w niebezpiecznej okolicy).
- **przemoc seksualną** - są to wszelkie działania zmuszające osobę doznającą przemocy domowej do podjęcia niechcianych zachowań seksualnych lub deprecjonowanie jej seksualności (wymuszenie pożycia seksualnego, wymuszanie nieakceptowanych pieszczot i praktyk seksualnych, wymuszanie seksu z osobami trzecimi, krytyka zachowań seksualnych, sadystyczne formy współżycia seksualnego, demonstrowanie zazdrości, itp.),
- **przemoc psychiczną** - charakteryzują ją zachowania, których celem jest umniejszenie poczucia własnej wartości osoby doznającej przemocy domowej, wzbudzanie w niej strachu oraz utrzymanie nad nią pełnej kontroli, takie jak: wyśmiewanie poglądów, religii, pochodzenia, narzucanie własnych poglądów, karanie przez odmowę uczuć, zainteresowania, szacunku, stała krytyka, wmawianie choroby psychicznej, izolacja społeczna (w tym kontrolowanie i ograniczenie kontaktów z innymi osobami, domaganie się posłuszeństwa, ograniczenie snu i pożywienia), degradacja werbalna (wyzywanie, poniżanie,

- upokorzenia, zawstydzanie, stosowanie gróźb, itp.),
- **przemoc ekonomiczną** - czyli zachowania, których celem jest ekonomiczne uzależnienie osoby doznającej przemocy domowej od osoby stosującej przemoc domową - odbieranie zarobionych pieniędzy, uniemożliwienie podjęcia pracy zarobkowej, niezaspokojenie podstawowych potrzeb materialnych rodziny,
  - **zaniedbanie** - ciągle niezaspokajanie podstawowych potrzeb fizycznych i emocjonalnych. Ta forma przemocy dotyka najczęściej dzieci, osoby starsze i niepełnosprawne.
  - **cyberprzemoc** – przemoc dokonywana za pośrednictwem internetu oraz urządzeń elektronicznych służących do wysyłania wiadomości SMS, e-maili czy innej komunikacji cyfrowej. Istnieje wiele rodzajów cyberprzemocy: *Flaming* – jest to wymiana pełnych agresji wiadomości za pośrednictwem komunikatora; *Cyberprześladowanie* – polega na nękanii osób w sposób ciągły i regularny poprzez wysyłanie jej upokarzających wiadomości SMS, e-maili lub za pomocą innych komunikatorów; *Maskarada* – zjawisko to polega na tworzeniu nieprawdziwych kont na portalach internetowych w celu krzywdzenia danej osoby; *Trolling* – forma przemocy polega na zamieszczaniu dużej liczby nieprzyjemnych komentarzy na temat danej osoby; *Flood* – jest to wielokrotne wysyłanie tej samej bądź wielu różnych wiadomości do ofiary celem zapychania jej skrzynki odbiorczej; *Sexting* – wysyłanie oraz wymienianie się zdjęciami, filmami i innymi treściami o charakterze seksualnym w celu poniżenia danej osoby; *Patostream* – jest to internetowa transmisja prowadzona na żywo, w serwisach internetowych typu YouTube, której celem jest prezentowanie zachowań dewiacyjnych, np. libacji alkoholowych, przyjmowania narkotyków, przemocy, wulgarnych i agresywnych zachowań; *Sextortion* – polega na wyłudzeniu od innej osoby materiałów o treści seksualnej z jej udziałem, a następnie groźbami, że treści te zostaną udostępnione, jeśli dana osoba nie podda się żądaniom; *Sharenting* – jej celem nie jest wyrachowane zaszkodzenie danej osobie, np.: poprzez nieprzemysłowe udostępnianie zdjęć swoich bliskich na portalach społecznościowych, w tym o charakterze intymnym, co może być źródłem takich sytuacji jak używanie fotografii przez dewiantów czy choćby wywoływanie w danej osobie poczucia zażenowania, itp.

2.1.3. Cykl przemocy

Przemoc domowa rzadko jest incydem jednorazowym, zazwyczaj ma charakter długofalowy. Istotnym czynnikiem utrwalającym jej występowanie jest cykl przemocy. Zgodnie z definicją jest to powtarzający się wzorzec zachowań osoby stosującej przemoc i wynikający z tego wzorzec zachowań osoby doznającej przemocy we wspólnym związku opartym na przemoc. Z czasem zachowania osoby stosującej przemoc przyjmują coraz brutalniejsze formy. W cyklu przemocy wyróżniono trzy niezależne od siebie fazy, różne pod względem intensywności i czasu trwania:

- **Faza I - budowania napięcia.** Pojawia się stopniowy wzrost napięcia osoby stosującej przemoc - jest on rozdrażniony, krytykuje i poniża osobę doznającą przemocy, dochodzi do aktów przemocy, które próbuje usprawiedliwić. Osoba doznająca przemocy reaguje na zachowanie oprawcy starając się mu ustępować, podporządkować się, aby go bardziej nie zdenerwować, zachowuje się ostrożnie, usprawiedliwia go i szuka winy w sobie, obarcza się odpowiedzialnością za jego zły nastrój.
- **Faza II - wybuchu przemocy.** Napięcie osoby stosującej przemoc prowadzi do gwałtownych aktów przemocy, które zagrażają zdrowiu i życiu osób doznających przemocy. Faza jest krótka, lecz bywa brutalna. Osoby doznające przemocy domowej mogą wówczas doznawać poważnych obrażeń ciała (gwałty, złamania, postrzały bronią palną, zranienia nożem lub innymi ostrymi narzędziami). Najczęściej ze strachu pomniejszają ich wymiar, aby dodatkowo nie drażnić swego prześladowcy oraz ochronić siebie i dzieci przed bólem. Istotne jest, że moment zakończenia tej fazy zależy wyłącznie od osoby stosującej przemoc i nie ma żadnego związku z zachowaniem osoby doznającej przemocy. Odpowiedzialność za

stosowanie przemocy zawsze leży po stronie osoby, która ją stosuje.

- **Faza III - miodowego miesiąca.** Osoba stosująca przemoc wyraża swój żal, przeprasza za zachowanie, zapewnia, że się zmieni, że nigdy więcej nie dopuści się skrzywdzenia najbliższych. Osoba doświadczająca przemocy będąc w poczuciu winy i wierząc w deklaracje „prześladowcy” postanawia dać mu drugą szansę. To daje osobie stosującej przemoc poczucie bezkarności i staje się jednym z ważnych powodów pozostawania w krzywdzącym związku. Faza ta kończy się ponownym narastaniem napięcia i rozpoczęciem kolejnego cyklu przemocy, w którym zazwyczaj akty przemocy stają się bardziej brutalne.

2.2. Sytuacja psychologiczna osób doznających przemocy domowej

2.2.1. Charakterystyka osób doznających przemocy

Doświadczanie przemocy, oprócz szkód fizycznych, powoduje trwałe i rozległe następstwa w psychice człowieka. Ofiary przemocy domowej mają silne poczucie winy związane z przypisywaniem sobie odpowiedzialności za akty przemocy, są bowiem przekonane (na skutek działania sprawcy), że to ich zachowanie spowodowało przemoc. Postrzegają siebie jako osoby, które nie mają żadnej kontroli nad własnym życiem i otoczeniem. Doświadczają także głębokiej nieufności wobec innych ludzi. Powtarzająca się i intensywna, często zagrażająca życiu przemoc powoduje, że ofiary swój wysiłek koncentrują na przetrwaniu, a nie na szukaniu długofalowych rozwiązań problemu. Boją się ujawnić przemoc, gdyż może to zagrażać ich życiu. Osoby doznające przemocy najczęściej nie widzą szans na zmianę swojej sytuacji. Badania pokazują, że ofiary szukają pomocy dopiero wtedy, gdy ich problemy przybierają niezwykle poważny charakter. Przemoc czyni z człowieka istotę bezwolną i zależną. Osoby doznające przemocy przemocy domowej cechuje:

- niska samoocena, skłonność do obwiniania się,
- bierna strategia radzenia sobie ze stresem,
- silna zależność,
- lęk,
- obniżony nastrój, depresja,
- izolacja społeczna i nieufność w stosunku do innych,
- dolegliwości psychosomatyczne.

2.2.2. Syndrom wyuczonej bezradności

Teoria wyuczonej bezradności została określona przez amerykańskiego psychologa Martina Seligmana, który badał mechanizm bierności i rezygnacji. Definicja wyuczonej bezradności określa ją jako poddanie się, zaprzestanie działania, wynikające z przekonania ofiary, że cokolwiek zrobi, nie będzie to miało żadnego znaczenia, gdyż zawsze znajdzie się powód do zachowań agresywnych. Leonora Walker badała kobiety doznające przemocy i zauważyła, że na początku kobiety podejmowały działania mające wpłynąć na zmianę ich sytuacji, zaś dopiero gdy nabrały one przekonania o nieskuteczności swoich działań pojawiało się poczucie bezradności.

Wyuczona bezradność prowadzi do powstania wielu deficytów w sferach:

- poznawczej - ofiara nabiera przekonania, że nie ma takich sytuacji, w których można coś zrobić, nikt nie może jej pomóc,
- motywacyjnej - osoba zachowuje się biernie, jest zrezygowana, nie podejmuje żadnych działań,
- emocjonalnej - pojawiają się stany apatii, depresji, lęk, poczucie niekompetencji, uczucia zmęczenia, wrogości.

2.2.3. Zjawisko „prania mózgu”

Przez pojęcie „prania mózgu” rozumie się szereg zabiegów, celowo stosowanych przez grupę lub jednostkę by zmienić czyjeś przekonania, nastawienie, światopogląd, ale także w celu zmiany osobowości (uczuć, potrzeb, postaw), aby osoba manipulowana działała zgodnie z oczekiwaniami manipulatora. Proces prania mózgu powoduje całkowite podporządkowanie się, utratę poczucia własnej wartości i własnych przekonań oraz bezkrytyczne przyjmowanie rzeczywistości wykreowanej przez sprawcę. Metody stosowane w „praniu mózgu” stanowią istotę przemocy emocjonalnej. Badania nad przemocą w rodzinie pozwoliły wyodrębnić najbardziej typowe zachowania sprawców stosujących technikę „prania mózgu”.

Zalicza się do nich;

- izolację ofiary,
- monopolizację uwagi,
- doprowadzenie do wyczerpania,
- wywoływanie lęku i depresji,
- naprzemienność kary i nagrody,
- demonstrowanie wszechmocy i wszechwładzy.

Konsekwencją takich zachowań jest:

- degradacja obrazu siebie - zabiegi te powodują u ofiary zmniejszoną aktywność, wycofywanie się z działania i unikanie trudnych zadań. Myśli o sobie, że jest głupia i mało zdolna. Łatwo ulega sugestii i manipulacji. Często zmienia swoje poglądy, aby dostosować się do oczekiwań sprawcy przemocy.
- przeżywanie silnego lęku i poczucia zagrożenia – osoba krzywdzona ma duże poczucie winy, lęku, wstydu. Od osoby stosującej przemoc oczekuje kary, bowiem nabiera przekonania, że jest pełna wad i wszystko robi źle. Przeżywanie silnego poczucia winy powoduje, że złość i agresję kieruje w stronę własnej osoby, natomiast sprawca czuje się bezkarny.
- wyzwalanie silnych stanów regresji - regresja jest mechanizmem obronnym, który polega na nawrotach do zachowań i sposobów działania z wcześniejszych okresów życia. Stosowanie techniki „prania mózgu” prowadzi do regresywnych stanów w osobowości ofiary. Skutkiem tego jest bezradność ofiar, zanik krytycznego myślenia, powrót do myślenia życzeniowego, czasem zanik uczuć wyższych.

2.2.4. Mechanizm „psychologicznej pułapki”

Charakterystyką mechanizmu „psychologicznej pułapki” jest to, że osoba doznająca przemocy nie jest w stanie zrezygnować ze związku i z tego, w co tak dużo zainwestowała czasu, energii. Trwa ona w związku, który przynosi jej cierpienie, w którym jest upokarzana i nie respektuje się jej praw. Ciągłe żyje nadzieją, że będzie lepiej. Dlatego też inwestuje w ten związek. Obwiniając siebie za całe zło, wierzy, że jeśli bardziej się postara, to będzie lepiej. Ma poczucie, że zależy to właśnie od niej. Im więcej się stara i wkłada w to działanie więcej energii, tym trudniej jej zrezygnować.

2.2.5. Syndrom sztokholmski

Syndrom sztokholmski to stan psychiczny odnoszący się do relacji ofiara-kat. W jego przebiegu obserwuje się przede wszystkim odczuwanie empatii, solidarności i zrozumienia w stosunku do swojego oprawcy. Przez psychologów syndrom sztokholmski uznawany jest za nieświadomy mechanizm ochronny, który pozwala ofiarom przetrwać w trudnych warunkach, w jakich się znalazły. Najczęściej diagnozowany jest między innymi u ofiar: porwań, gwałtów, przemocy fizycznej i psychicznej, członków sekt, jeńców wojennych czy zakładników.

2.2.6. PTSD - Zespół stresu pourazowego (Post Traumatic Stress Disorder)

U osób doznających przemocy domowej rozpoznaje się specyficzną kategorię zaburzeń emocjonalnych, które nazywa się „zespołem zaburzeń stresu pourazowego” i oznacza się międzynarodowym skrótem PTSD. Źródłem tego rodzaju stresu są sytuacje stanowiące zagrożenie dla zdrowia i życia. Rozpoznaje się go u 60% bitych kobiet. Stopień nasilenia objawów jest uzależniony od nasilenia przemocy. Do podstawowych objawów PTSD zalicza się: bolesne powracanie śladów doświadczeń urazowych, przeżywanie specyficznego paraliżu emocjonalnego, unikanie tego, co przypomina uraz, a także stany hiperpobudzenia. Pomimo upływu czasu pojawiają się koszmary senne i bezsenność, wracają wstrząsające wspomnienia. Ofiary doświadczają wizji na jawie (tzw. „flashback”) oraz niezrozumiałych stanów emocjonalnych i somatycznych. Ofiara czuje się, jakby jej uczucia znajdowały się w stanie zamrożenia, towarzyszy temu gotowość do pojawienia się reakcji ucieczki lub walki bez sytuacyjnego uzasadnienia. Ofiara obawia się, że zwariowała, nie rozumie tego, co się z nią dzieje. U osób z rozwiniętym PTSD często pojawiają się u stany depresyjne, lęk i apatia.

2.2.7. Proces wiktylizacji

Jednym z mechanizmów istotnie utrudniających przerwanie przemocy jest tzw. proces wiktylizacji, któremu podlegają osoby doznające przemocy. Zmienia on poczucie tożsamości osoby maltretowanej. Osoba doznająca przemocy z czasem traci poczucie bezpieczeństwa i uporządkowania życia, traci zaufanie do siebie i zaczyna o sobie źle myśleć. Czuje się jak małe dziecko i pragnie wycofywać się z normalnego życia, izoluje się od innych. U części osób doznających przemocy pojawiają się wtórne zranienia spowodowane niewłaściwymi reakcjami ich otoczenia np.: otoczenie nie wierzy w to co mówi osoba krzywdzona, pomniejsza wagę raniących jej doświadczeń, obwinia ją, odmawia pomocy i sugeruje, że chce ona uzyskać korzyści ze swojej krzywdy. Takie reakcje otoczenia powodują, że osoba doznająca przemocy zaczyna myśleć, że bycie ofiarą jest jej przeznaczeniem do końca życia, traci nadzieję na zmianę. Czasem w odruchu desperacji podejmuje zamach na życie swoje lub sprawcy. Ten ostatni etap wiktylizacji osiąga tylko część ofiar, wtedy nie szukają one pomocy z zewnątrz. Jeżeli ofiara nie otrzyma odpowiedniej pomocy właśnie z zewnątrz, jej szanse na wyrwanie się z pułapki przemocy są niewielkie. Dlatego szczególnie ważne jest udzielenie tej osobie profesjonalnej pomocy przez instytucje i organizacje pomocowe.

2.3. Specyfika przemocy wobec niektórych kategorii osób doznających przemocy domowej

2.3.1. Przemoc a alkohol

Alkohol nie jest przyczyną przemocy, lecz usprawiedliwieniem dla jej stosowania. Obecny stan badań wskazuje na to, że nie ma związku przyczynowo - skutkowego między przemocą a alkoholem. Można jedynie mówić o współwystępowaniu tych zjawisk. Badania wskazują, że 1/3 przypadków występowania przemocy domowej to tzw. trzeźwa przemoc, której nie można wyjaśnić chorobą psychiczną, czy nadużywaniem środków psychoaktywnych przez osobę stosującą przemoc. Osoby doznające przemocy domowej często same sięgają po środki psychoaktywne z różnych powodów, np.: aby zmniejszyć ból fizyczny i psychiczny, aby uciec w ten sposób od zagrażającej rzeczywistości. Używają ich jako środka nasennego, jako środka poprawiającego funkcjonowanie w sytuacjach zadaniowych (w pracy, podczas uroczystości rodzinnych). Środki te stosują także dla poprawy obrazu własnej osoby, dla zmiany silnych nieprzyjemnych uczuć (lęku, wstydu, poczucia winy) na przyjemne (ulga), lub obojętne. Nadużywają alkoholu bo to sprzyja myśleniu magiczno-życzeniowemu: odwracaniu uwagi, minimalizowaniu. Osoby doznające przemocy często zażywają leki uspokajające, z zalecenia lekarza, żeby nie dać satysfakcji osobie stosującej przemoc (według zasady: nie

zobaczy mnie słabej). Wolą one być postrzegane w środowisku jako osoby z problemami zdrowia psychicznego (bo istnieje społeczne przyzwolenie na zażywanie środków psychoaktywnych), niż jako osoby doznające przemocy (bo oznacza to naznaczenie społeczne, za sprawą mitów i stereotypów).

Kobiety uzależnione od alkoholu, które doświadczają przemocy domowej przeważnie piją w domu i ukrywają swoje picie. Z tego też powodu wykrywanie alkoholizmu u kobiet sprawia „pomagaczom” pewne trudności. Dodatkowo fakt bycia matką powstrzymuje wiele pijących kobiet przed decyzją sięgnięcia po pomoc i ujawnienia przemocy (doświadczenie przemocy plus problem alkoholowy równa się podwójny wstyd). Poza tym otoczenie nieustannie sprawdza jakość macierzyństwa, zazwyczaj z nastawieniem, że kontrola wypadnie negatywnie. Natomiast jakość ojcostwa sprawdzana jest bardzo rzadko albo wcale. Wynika to z tego, że w potocznym myśleniu uzależnienie od alkoholu było od wieków domeną mężczyzn i było powszechnie akceptowane. Ogromnym zagrożeniem dla kobiet mających problem alkoholowy, w sytuacji powtarzających się aktów przemocy jest zwiększone ryzyko powrotu do picia. Ważną kwestią, na którą należy zwrócić uwagę jest również specyfika osób współuzależnionych doświadczających przemocy domowej. Ich samoocena zwykle jest zależna od wpływu na uczucia partnera. Myślą: *jestem wartościowa, jeżeli uda mi się zmusić go do tego, by mnie pokochał*, albo: *jestem atrakcyjna, bo ze względu na mnie przestanie pić i nie będzie agresywny*. Osoba współuzależniona nie realizuje swoich potrzeb, tylko wszystkie działania wykonuje w odpowiedzi na zachowania partnera, a jego celem nie jest zmiana zachowań agresywnych lecz zdobycie swobodnego dostępu do alkoholu. Zachowania osoby współuzależnionej niestety z tym celem nie korespondują gdyż nacechowane są nadkontrolą i nadodpowiedzialnością. W rezultacie osoby współuzależnione utrudniają a nie ułatwiają sięganie po alkohol partnerowi co wzbudza jego złość i gniew, prowadzi w rezultacie do aktów agresji. Niestety do aktów przemocy dochodzi również na trzeźwo, co często dla osób współuzależnionych jest bardziej przerażające. Osobom współuzależnionym trudno jest sięgać po pomoc i to nie ze względu na lęk związany z zagrożeniem zdrowia i życia, ale częściej z powodu różnego rodzaju szkód spowodowanych piciem partnera: materialnych, prawnych, zagrażających pozytywnemu obrazowi rodziny. Istotną rolę odgrywają tu mity i stereotypy, nieracjonalne własne przekonania osób doznających przemocy domowej. To te czynniki najczęściej decydują o nieszukaniu pomocy, stosowaniu długoletnich, nieskutecznych strategii wyjścia z kryzysu i trwaniu w związku przemocowym.

2.3.2. Przemoc wobec dzieci

Przemoc wobec dziecka to każde zachowanie, które powoduje cierpienie, zaburza jego rozwój, włącza dziecko w aktywność nieadekwatną do etapu jego rozwoju. To także zaniechanie działania skutkujące narażaniem dziecka na niebezpieczeństwo. Dzieci doznające przemocy to też te, które są świadkami przemocy w domu. Najczęściej opisywane w literaturze formy przemocy wobec dzieci to:

Krzywdzenie emocjonalne - powtarzający się wzorzec zachowań osoby opiekującej się dzieckiem lub skrajnie drastyczne wydarzenia powodujące u dziecka poczucie bycia nic nie wartym, niechcianym, złym, odtrąconym, zależnym od zaspokojenia potrzeb innych osób.

Wyróżnia się sześć form krzywdzenia:

- wrogie odrzucenie lub poniżenie,
- zastraszanie,
- wyzyskiwanie i przekupywanie,
- odmowa reakcji emocjonalnych,
- izolowanie,
- zaniedbywanie rozwoju umysłowego, nauki, zdrowia, opieki medycznej.

Przemoc fizyczna - zamierzone, celowe uszkodzenie ciała lub zadawanie bólu i fizycznych ran. Sygnały

ostrzegawcze, na które należy zwrócić uwagę przy diagnozowaniu tej formy przemocy to:

- widoczne ślady obrażeń - siniaki, zdrapania, otarcia, opuchlizny, blizny, złamania, inne urazy,
- niespójne lub niewiarygodne tłumaczenie przyczyn urazów przez rodziców i dziecko, dziecko wyraźnie boi się rodzica, reaguje lękiem na ruch, gest wykonany w jego kierunku,
- występujące objawy somatyczne - bóle głowy, brzucha, tiki, moczenie nocne.

Przemoc psychiczna - niszczenie bądź znaczne obniżanie możliwości prawidłowego rozwoju dziecka poprzez:

- powtarzające się poniżanie, ośmieszanie, upokarzanie dziecka,
- stosowanie gróźb, szantaż, straszenie,
- emocjonalne odrzucenie, oziębłość, obojętność lub lekceważenie dziecka, brak wsparcia, uwagi, miłości,
- stawianie dziecku zbyt wysokich wymagań, nieadekwatnych do wieku i możliwości psychofizycznych.

Sygnaty ostrzegawcze, na które należy zwrócić uwagę przy diagnozowaniu tej formy przemocy to: obniżona samoocena, brak wiary w siebie, nieśmiałość, zachowania nieadekwatne do wieku (zbyt infantylne lub zbyt dorosłe), samookaleczenia, zaburzenia jedzenia, snu, koszmary senne, lęki, trudności z zasypianiem, somatyzacja - bóle głowy, brzucha, moczenie nocne, opóźnienie rozwoju fizycznego bądź intelektualnego dziecka.

Przemoc seksualna – to każde zachowanie osoby dorosłej angażujące dziecko w aktywność seksualną:

- kontakt fizyczny (współżycie z dzieckiem, dotykanie genitaliów, pieszczoty),
- bez kontaktu fizycznego (ekshibicjonizm, podglądactwo, uwodzenie, obnażanie dziecka, czynienie z dziecka świadka aktów seksualnych, demonstrowanie treści pornograficznych, rozmowy o seksie).

Sygnaty ostrzegawcze, na które należy zwrócić uwagę przy diagnozowaniu tej formy przemocy to: nieadekwatne do wieku zachowania seksualne i wiedza na temat seksu, wycofanie, depresja, zamknięcie w sobie, unikanie kontaktów z rówieśnikami, nagłe pogorszenie się wyników w nauce, ucieczka z domu, ucieczka w nałogi, trudności w poruszaniu się, siadaniu.

Zaniedbanie – to niezaspokajanie podstawowych potrzeb dziecka:

- fizjologicznych: jedzenia, snu, ciepła, odpowiedniej odzieży, niezbędnej opieki medycznej,
- psychicznych: poczucia bezpieczeństwa, miłości, akceptacji, wsparcia.

Występowanie tej formy przemocy sygnalizują:

- wygląd dziecka (nieadekwatne do pogody bądź brudne ubranie),
- częste, nieusprawiedliwione absencje w szkole,
- kradzieże pieniędzy lub jedzenia,
- konflikty z prawem,
- braki w ubraniu, przyborach szkolnych,
- brak opieki medycznej (szczepień, okularów, wizyt u specjalistów, itd.).

Bycie świadkiem przemocy to:

- obserwowanie aktów przemocy jednego rodzica wobec drugiego,
- udział w awanturach i różnych formach przemocy,
- obserwowanie skutków (obrażeń, zniszczeń, płaczu),
- wysłuchiwanie stanowisk stron, konieczność opowiadania się po którejś ze stron.

Sygnalami ostrzegawczymi, które sugerują, że dziecko jest świadkiem przemocy domowej są: jego stałe poczucie winy, lęku, depresja, ciągle napięcie nerwowe, rozdrażnienie, bądź ugrzecznione zachowanie, zachowania nieadekwatne do wieku (zbyt infantylne lub zbyt dorosłe), somatyzacja (bóle głowy, brzucha,

moczenie, tiki), pogorszenie się wyników w nauce, zamknięcie się w sobie, wycofanie lub demonstrowanie zachowań agresywnych.

Dzieci, jako osoby krzywdzone wchodzą bardzo łatwo w rolę osoby doznającej przemocy lub osoby stosującej przemoc. Pozostając w niej przez wiele lat mają niski poziom kompetencji społecznych, trudności w nawiązywaniu i utrzymywaniu prawidłowych relacji społecznych. Skutki bycia osobą krzywdzoną czy świadkiem przemocy domowej w dzieciństwie niosą niestety za sobą szkody, które bardzo ciężko naprawić w życiu dorosłym. Dlatego tak ważną kwestią jest wczesne diagnozowanie problemu przemocy wobec dzieci i ochrona ich zdrowia, życia oraz praw.

2.3.3. Przemoc wobec osób starszych, niepełnosprawnych i nieporadnych

Główne czynniki wpływające na występowanie przemocy w stosunku do osób starszych i niepełnosprawnych to: zmniejszająca się z wiekiem siła, poczucie bezradności, poczucie uzależnienia od innych ludzi, poczucie bycia odrzuconym, potrzeba miłości i bycia potrzebnym, choroba, niesprawność, niedołęstwo.

Najczęstsze formy przemocy domowej stosowane wobec osób starszych oraz niepełnosprawnych to:

Przemoc ekonomiczna: przepijanie, odbieranie renty, emerytury lub innych świadczeń, zmuszanie do zmiany testamentu, zmuszanie do przepisowywania nieruchomości, dóbr, pieniędzy.

Zaniedbywanie: niepodawanie niezbędnych leków, ograniczenie pożywienia, zaniedbywanie czynności pielęgnacyjnych, higienicznych, wizyt u lekarza.

Ograniczanie wolności: zamykanie samotnie w domu, ograniczenie dostępu do ludzi, łazienki lub innych pomieszczeń, zamykanie w jednym pomieszczeniu, ograniczenie kontaktu z innymi członkami rodziny (zakaz wychodzenia z domu, zakaz przyjmowania gości, korzystania z telefonu).

Przemoc psychiczna: obrażanie i poniżanie osób starszych i niepełnosprawnych..

Ludzie starsi i niepełnosprawni często nie zdają sobie sprawy, że doznają przemocy domowej. Nie chcą lub nie potrafią mówić o tym czego doznają ze strony bliskich, których kochają, od których są uzależnieni. Obawiając się konsekwencji dla osoby stosującej przemoc i konsekwencji dla siebie w postaci nieporadzenia sobie z poczuciem winy czy „bycia złym rodzicem”. Niezręcznie im o tym mówić, często uważają, że taka sytuacja jest normalna, są przestraszone, nie chcą wierzyć, nie dopuszczają do świadomości, że to im się przytrafiło, mają nadzieję, że stosowane nadużycia są tylko incydentalne i wkrótce się skończą, są zawstydzone. Szczególnie wtedy, gdy przemoc występuje ze strony członka rodziny, obawiają się, że jeśli komuś powiedzą, sprawa się pogorszy, mają problemy z pamięcią i wysławianiem się, czasem myślą, że to co się stało, było ich winą. Obawiają się też m.in. zabrania do „domu starców”, odrzucenia przez członków rodziny. Nie znają swoich praw i często nie wiedzą gdzie należy szukać pomocy. Dlatego zwracanie uwagi na potrzeby osób starszych, zależnych oraz ich ochrona jest bardzo istotna w działaniach z zakresu przeciwdziałania przemocy.

2.4. Udzielanie pomocy rodzinom zagrożonym i doświadczającym przemocy domowej.

2.4.1. Zasady udzielania pomocy osobom doznającym przemocy domowej.

Podstawowym celem pomocy osobom doznającym przemocy jest zapewnienie im bezpieczeństwa i odbudowanie poczucia mocy osobistej, w sposób uwzględniający indywidualne tempo osoby krzywdzonej i jej gotowość do zmiany. Punktem wyjścia do pracy z osobami doznającymi przemocy jest przyjęcie założenia, że nic z tego, co zrobiła i żadne okoliczności nie mogą usprawiedliwiać przemocy, czy zdjąć odpowiedzialność za jej stosowanie przez osobę, która krzywdzi.

Najważniejszymi zasadami w udzielaniu pomocy są:

- **bezpieczeństwo osoby doznającej przemocy,**
- **autonomia osoby doznającej przemocy,**
- **odpowiedzialność osoby stosującej przemoc.**

Efektywność pomocy osobom doznającym przemocy domowej należy mierzyć poprzez ich wewnętrzne zmiany, które warunkują skuteczne, konstruktywne działanie i pożądane zmiany życiowe.

Pracę psychologiczną z osobami doznającymi przemocy domowej można podzielić na trzy ważne etapy:

- diagnoza problemu,
- stworzenie i wprowadzenie w życie planu bezpieczeństwa,
- praca nad skutkami przemocy.

2.4.2. Oddziaływania korekcyjno – edukacyjne wobec osób stosujących przemoc domową (PK-E)

Oddziaływania korekcyjno – edukacyjne, są skierowane do osób stosujących przemoc domową. Zgodnie z wytycznymi, w oddziaływaniach tych mogą uczestniczyć osoby uzależnione od alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych po zakończonym programie psychoterapii uzależnień.

Głównymi założeniami Programu są:

- pomoc osobom stosującym przemoc domową w zaprzestaniu jej stosowania,
  - wspomaganie procesu zmian w życiu klienta w obszarach: poznawczym, emocjonalny i behawioralnym.
- Poziom poznawczy dotyczy zmiany sposobów postrzegania sytuacji interpersonalnych, zwłaszcza konfliktowych i możliwości znajdowania bardziej konstruktywnych rozwiązań niż stosowanie przemocy, zmiany systemu przekonań i postaw osobistych dotyczących ról męża i żony, mężczyzny i kobiety, rodzica i rodziny. Poziom emocjonalny dotyczy tworzenia umiejętności bezpiecznego dla otoczenia przeżywania złości, gniewu, zazdrości, żalu, frustracji, stresu, niepowodzeń itp.

Poziom behawioralny daje szansę uczestnikom zaangażować się w proces zmiany zachowań i postaw zmierzających do wprowadzania innych sposobów wyrażania złości i ćwiczenia. Program jest adresowany do osób dorosłych, które zostaną skierowane lub dobrowolnie podejmą decyzję o uczestnictwie w zajęciach Programu korekcyjno – edukacyjne dla osób stosujących przemoc domową można prowadzić zarówno w formie spotkań indywidualnych, jak i grupowych. Jak wynika z zapisu § 4 ust. 1 wcześniej wspomnianego rozporządzenia – w uzasadnionych przypadkach programy PK-E można prowadzić z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej umożliwiających porozumiewanie się na odległość.

Głównym celem PK-E jest ochrona osób doznających przemocy domowej. Zmiana zachowania osoby stosującej przemoc i jej zatrzymanie zwiększa znacząco poziom bezpieczeństwa członków rodziny doznających przemocy.

2.4.3. Oddziaływania psychologiczno - terapeutyczne wobec osób stosujących przemoc domową (PP-T).

Oddziaływania psychologiczno – terapeutyczne są skierowane do osób stosujących przemoc domową. W oddziaływaniach tych mogą uczestniczyć osoby uzależnione od alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych po zakończonym programie psychoterapii uzależnień.

Głównym założeniem Programu jest pomoc osobom stosującym przemoc domową w powstrzymaniu się od jej stosowania poprzez wspomaganie procesu zmian w zachowaniu tych osób oraz wzmacnianie nabytych umiejętności w rozwiązywaniu problemów bez użycia przemocy.

Programy psychologiczno - terapeutyczne dla osób stosujących przemoc domową można prowadzić zarówno w formie spotkań indywidualnych, jak i grupowych. Jak wynika z w/w rozporządzenia – w uzasadnionych przypadkach programy PP-T można prowadzić z wykorzystaniem środków komunikacji elektronicznej umożliwiających porozumiewanie się na odległość.

Głównym celem PK-E jest ochrona osób doznających przemocy domowej. Zmiana zachowania osoby stosującej przemoc i jej zatrzymanie zwiększa znacząco poziom bezpieczeństwa członków rodziny oraz poprawia relacje między poszczególnymi członkami rodziny i wzmacnia więzi między nimi.

2.4.4. Interwencje w rodzinie z zastosowaniem procedury „Niebieskie Karty”

Procedura „Niebieskie Karty” („NK”) obejmuje ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez osoby, o których mowa w art. 9a ust. 11–11d ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, w związku z uzasadnionym podejrzeniem stosowania przemocy domowej.

Podmioty uprawnione do wszczęcia procedury „NK” zobowiązano do podejmowania działań zapobiegających zagrożeniu dla życia lub zdrowia osób doznających przemocy domowej, w szczególności poprzez informowanie Policji lub Żandarmerii Wojskowej o okolicznościach uzasadniających zastosowanie środków bezpośredniej izolacji osoby stosującej przemoc domową od doznających tej przemocy.

Obecna procedura „NK” została wprowadzona rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 6 września 2023 roku, w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularza „Niebieska Karta”. Cechuje ją interdyscyplinarny model współpracy a działania grup diagnostyczno – pomocowych nakierowane są w pierwszej kolejności na diagnozę i ocenę sytuacji osób doznających przemocy domowej w zakresie ich bezpieczeństwa a następnie na podejmowanie działań zmierzających do zmiany sytuacji domowej osób objętych procedurą. W szczególności działania te podejmowane są w obszarach :

- opracowania i wdrażania indywidualnego planu pomocy;
- diagnozy i oceny sytuacji, potrzeb, zasobów osób objętych procedurą,
- informacyjnych, w szczególności o instytucjach i podmiotach specjalizujących się w udzielaniu pomocy osobom objętym procedurą,
- monitorowania środowiska,
- wnioskowania o skierowanie osób stosujących przemoc do udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych lub psychologiczno-terapeutycznych,
- wnioskowania o złożenie zawiadomienia art. 66 c kodeks wykroczeń, w sytuacji uchylania się od udziału w programach korekcyjno-edukacyjnych lub psychologiczno-terapeutycznych,
- współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz osób objętych procedurą.

Formularzami procedury „Niebieskie Karty” są:

„Karta NK-A” - jest wypełniana przez podmioty, o których mowa w art. 11-11d ustawy, w obecności pełnoletniej osoby doznającej przemocy domowej. W sytuacji, gdy osobą doznającą przemocy jest dziecko lub osoba nieporadna, NK-A wypełnia się w obecności opiekuna prawnego, faktycznego lub innej osoby wskazanej przez pokrzywdzonego.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, procedura jest uruchamiana i prowadzona niezależnie od woli osoby doznającej czy stosującej przemoc.

„Karta NK-B” - jest wręczana osobie pokrzywdzonej w chwili wypełniania „Karty – A”. Zawiera ona informacje nt. zjawiska przemocy domowej, praw osób pokrzywdzonych, podstawowe wskazówki jak postępować, gdzie szukać pomocy, itd.

„Karta NK-C” – jest wypełniana w obecności osoby wskazanej jako doznająca przemocy domowej, a w przypadku dziecka czy osoby nieporadnej – w obecności osoby pełnoletniej, która reprezentuje interesy i dobro dziecka czy osoby nieporadnej, tzw. „sprzymierzeńca”. NK-C służy analizie sytuacji w związku z podejrzeniem stosowania przemocy domowej oraz we współpracy z osobą doznającą przemocy domowej, do opracowania indywidualnego planu pomocy albo rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań, przez członków grupy diagnostyczno – pomocowej (GD-P).

„Karta NK-D” – jest wypełniana w obecności osoby wskazanej jako stosująca przemoc domową przez członków grupy diagnostyczno – pomocowej. NK-D służy analizie sytuacji w związku z podejrzeniem stosowania przemocy domowej i na podstawie informacji zawartych w niej dokonuje się ustaleń dotyczących dalszych działań, zobowiązując osobę stosującą przemoc domową do ich realizacji w celu zmiany jej postępowania.

Zakończenie procedury „Niebieskie Karty” następuje w przypadku:

- 1) ustania przemocy domowej i uzasadnionego przypuszczenia, że zaprzestano dalszego stosowania przemocy domowej,
- 2) rozstrzygnięcia o braku zasadności podejmowania działań.

Po zakończeniu procedury „NK” wprowadzono obowiązkowy monitoring osób wskazanych w procedurze, przez okres 9 miesięcy.

2.4.5. Zasoby miasta Kielce – instytucje działające w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej.

Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach (ZI) – działa na podstawie porozumień i realizuje zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej na terenie Gminy Kielce, które zostały określone w art. 9b ustawy i dotyczą tworzenia warunków umożliwiających realizację zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej oraz integrowania i koordynowania działań podmiotów, o których mowa w art. 9a ust. 3–5 ustawy, w szczególności przez:

- diagnozowanie problemu przemocy domowej na poziomie lokalnym;
- inicjowanie działań profilaktycznych, edukacyjnych i informacyjnych mających na celu przeciwdziałanie przemocy domowej i powierzanie ich wykonania właściwym podmiotom;
- inicjowanie działań w stosunku do osób doznających przemocy domowej oraz osób stosujących przemoc domową;
- opracowanie projektu gminnego programu przeciwdziałania przemocy domowej oraz ochrony osób doznających przemocy domowej;
- rozpowszechnianie informacji o instytucjach, osobach i możliwościach udzielenia pomocy w środowisku lokalnym;
- powoływanie grup diagnostyczno-pomocowych i bieżące monitorowanie realizowanych przez nie zadań;
- monitorowanie procedury „Niebieskie Karty”;
- przekazywanie informacji, o której mowa w art. 9e ust. 3 ustawy, oraz dokumentacji, o której mowa w art. 9c ust. 5a;

- kierowanie osoby stosującej przemoc domową do uczestnictwa w programie korekcyjno-edukacyjnym dla osób stosujących przemoc domową lub programie psychologiczno-terapeutycznym dla osób stosujących przemoc domową;
- składanie, na wniosek grupy diagnostyczno-pomocowej, zawiadomienia o popełnieniu przez osobę stosującą przemoc domową wykroczenia, o którym mowa w art. 66c ustawy z dnia 20 maja 1971 r. kodeks wykroczeń.

W Kielcach, w skład ZI wchodzi przedstawiciele:

- Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach; Prokuratury Okręgowej w Kielcach;
- Prokuratury Rejonowej Kielce- Wschód;
- Prokuratury Rejonowej Kielce- Zachód;
- Komendy Wojewódzkiej w Kielcach;
- Komendy Miejskiej Policji w Kielcach;
- Placówki Żandarmerii Wojskowej w Kielcach;
- Straży Miejskiej w Kielcach;
- Miejskiej Poradni Psychologiczno- Pedagogicznej w Kielcach;
- Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kielcach;
- Świętokrzyskiego Centrum Psychiatrii w Morawicy;
- Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego, Świętokrzyskiego Centrum Pediatrii w Kielcach;
- I Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Wykonującego Orzeczenia w Sprawach Karnych przy Sądzie Rejonowym w Kielcach;
- II Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Wykonującego Orzeczenia w Rodzinnych i Nieletnich przy Sądzie Rejonowym w Kielcach;
- III Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej Wykonującego Orzeczenia w Sprawach Karnych przy Sądzie Rejonowym w Kielcach,
- Caritas Diecezji Kieleckiej,
- Urzędu Miasta Wydziału Edukacji, Kultury i Sportu w Kielcach.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach (MOPR), odpowiada za obsługę organizacyjno – techniczną i finansową zespołu, nadzoruje i koordynuje sprawne funkcjonowanie systemu przeciwdziałania przemocy na terenie gminy, dba także o sprawną organizację i realizację procedury „Niebieskie Karty”.

W ramach MOPR działają jednostki świadczące profesjonalną pomoc na rzecz osób i rodzin zagrożonych i doświadczających przemocy domowej, m.in.:

- Sekcja ds. realizacji procedury „Niebieskie Karty” (Sekcja NK), odpowiadająca za świadczenie usług w zakresie pomocy interwencyjnej w obrębie przeciwdziałania przemocy domowej i realizację procedury „NK”,
- Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Osób Doznających Przemocy Domowej (SOW), odpowiadający za świadczenie usług w zakresie terapeutyczno-wspomagającym i potrzeb bytowych, w szczególności: zapewnienia całodobowego schronienia, udzielania poradnictwa rodzinnego i socjalnego, prowadzenia działań profilaktycznych i edukacyjnych, na rzecz osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, w tym osób doznających przemocy domowej. SOW obsługuje również całodobowe telefony zaufania o numerze: 195 13 „Stop Przemocy” oraz 195 25 - Telefon Zaufania dla osób w kryzysie,
- Ośrodek Korekcyjno-Edukacyjny dla Osób Stosujących Przemoc Domową (OKE), w którym realizowany jest program korekcyjno- edukacyjny oraz psychologiczno- terapeutyczny,
- Dział Opieki i Wychowania (DOiW), realizujący zadania z zakresu pracy z rodzinami przeżywającymi trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczej.

- Dom dla Matek z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Cięży, zapewniający całodobowy, okresowy pobyt matkom, ojcom i innym osobom sprawującym opiekę nad dziećmi, w tym doznającym przemocy domowej,
- Dział ds. Bezdomności, w strukturze którego znajduje się Punkt Pomocy Doraźnej dla Osób Bezdomnych, Punkt Interwencji Kryzysowej dla osób bezdomnych, znajdujących się w sytuacji kryzysowej, zagrażającej ich zdrowiu lub życiu oraz mieszkania chronione dla bezdomnych.

Prokuratura Okręgowa w Kielcach, Prokuratura Rejonowa Kielce – Wschód, Prokuratura Rejonowa Kielce-Zachód - jednostki Prokuratury uczestniczą w Rządowym Programie Przeciwdziałania Przemocy Domowej i realizują wynikające z niego zadania. Ponadto corocznie w ramach Tygodnia Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przystępstwem, prokuratorzy udzielają porad prawnych także osobom doznającym przemocy domowej. W obszarze informacyjnym Prokuratura Okręgowa w Kielcach między innymi posiada:

- rejestr jednostek poradnictwa specjalistycznego funkcjonujących na terenie województwa świętokrzyskiego,
- wykaz podmiotów realizujących programy korekcyjno- edukacyjne w województwie świętokrzyskim,
- rejestr placówek udzielających tymczasowego schronienia funkcjonujących na terenie województwa świętokrzyskiego.

W zakresie prowadzenia postępowań w sprawach z użyciem przemocy domowej, Prokuratorzy są uprawnieni do nałożenia środków zapobiegawczych, min.: nakazu opuszczenia lokalu, zakazu kontaktowania się czy zakazu zbliżania się. Ponadto mogą wnioskować do Sądu o nałożenie na osobę stosującą przemoc obowiązku podjęcia programu korekcyjno- edukacyjnego, czy psychologiczno- terapeutycznego oraz leczenia odwykowego od alkoholu.

Komenda Wojewódzka Policji w Kielcach (KWP) – m.in. prowadzi nadzór i koordynuje pracę Policji w województwie świętokrzyskim, w zakresie poprawności realizacji działań w obszarze bezpieczeństwa obywateli, w tym przeciwdziałania przemocy domowej oraz realizacji procedury „Niebieskie Karty”.

Komenda Miejskiej Policji w Kielcach (KMP) - w strukturach KMP w Kielcach znajdują się:

Komisariat Policji I, Komisariat Policji II, Komisariat Policji III, Komisariat Policji IV. Funkcjonariusze Policji są istotnym podmiotem w realizacji zadań z zakresu przemocy domowej. Podejmują interwencje i działania zapewniające bezpieczeństwo osobom doznającym przemocy, także poprzez prowadzenie oddziaływań na osoby stosujące przemoc domową, w tym mają możliwość wydania nakazu/ zakazu wobec tych osób. Dzielnicowi wszystkich Komisariatów uczestniczą aktywnie w realizacji procedury „ Niebieskie Karty”.

Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kielcach (GKRPA) – w zakresie GKRPA jest zwiększenie dostępności różnorodnych form pomocy i terapii dla osób uzależnionych, jak i dla członków rodzin z problemem alkoholowym (współmałżonków, dzieci, rodziców). Ponadto wspiera i rozwija różnorodne formy profilaktyki uzależnień, szczególnie wśród dzieci i młodzieży. Współpracuje z różnorodnymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi w zakresie profilaktyki uzależnień oraz motywuje i kieruje do leczenia osoby uzależnione od alkoholu czy pijące w sposób szkodliwy społecznie.

Miejski Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych (MZPPP) - Celem działań MZPPP w Kielcach jest:

- udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom i młodzieży,
- udzielanie rodzicom i nauczycielom specjalistycznej pomocy, związanej z wychowywaniem i kształceniem dzieci i młodzieży,

- wspomaganie przedszkoli, szkół i placówek w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych.

Zadania realizowane przez MZPPP to:

- diagnozowanie dzieci i młodzieży, w szczególności w celu określenia indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, wyjaśnienia mechanizmów ich funkcjonowania w odniesieniu do zgłaszanego problemu oraz wskazania sposobu rozwiązania tego problemu,
- udzielanie dzieciom i młodzieży oraz rodzicom bezpośredniej pomocy psychologiczno – pedagogicznej,
- realizowanie zadań profilaktycznych oraz wspierających wychowawczą i edukacyjną funkcję przedszkola, szkoły i placówki, w tym wspieranie nauczycieli w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych,
- organizowanie i prowadzenie wspomaganie przedszkoli, szkół i placówek w zakresie realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych.

Pomoc psychologiczno – pedagogiczna udzielana bezpośrednio dzieciom i młodzieży oraz rodzicom polega w szczególności na:

- prowadzeniu terapii dzieci i młodzieży oraz ich rodzin,
- udzielaniu wsparcia dzieciom i młodzieży wymagającym pomocy psychologiczno – pedagogicznej lub pomocy w wyborze kierunku kształcenia i zawodu oraz planowaniu kształcenia i kariery zawodowej,
- udzielaniu pomocy rodzicom w rozpoznawaniu i rozwijaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży oraz w rozwiązywaniu problemów edukacyjnych i wychowawczych.

Oferta :

- Punkt Interwencji Kryzysowej, Punkt Informacyjny dla osób doświadczających przemocy domowej,
- szkoła dla rodziców, trening umiejętności społecznych, systemowa terapia rodzin, terapia indywidualna dzieci i młodzieży,
- doradztwo zawodowe, działania profilaktyczne i edukacyjne, grupy wsparcia dla rodziców,
- szkolenia Rad Pedagogicznych, mediacje rówieśnicze i oświatowe, porady i konsultacje, wykłady i prelekcje, działalność informacyjno – szkoleniowa.

Wojewódzki Szpital Zespolony, Świętokrzyskie Centrum Pediatrii (WSZZ ŚCP)-jest placówką ochrony zdrowia realizującą świadczenia medyczne w zakresie stacjonarnej i ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. WSZZ ŚCP oferuje całodobowy dostęp do pomocy medycznej dzieciom do 18 r.ż. Zgodnie z ustawą z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej, WSZZ ŚCP w Kielcach zobligowany jest do realizowania procedury „Niebieskie Karty” i udzielania niezbędnej pomocy i wsparcia osobą doznającym przemocy domowej. Ponadto lekarze zatrudnieni w WSZZ w Kielcach zobligowani są również do wystawienia bezpłatnego zaświadczenia lekarskiego, o którym mowa w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2023 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w domowej.

Świętokrzyskie Centrum Psychiatrii w Morawicy (ŚCP) – jest placówką ochrony zdrowia realizującą świadczenia medyczne w zakresie stacjonarnej i ambulatoryjnej psychiatrycznej opieki zdrowotnej dla dorosłych i dzieci do 18 r.ż. oraz leczenia uzależnień dla dorosłych. W ramach ŚCP funkcjonują: Poradnia Zdrowia Psychicznego dla Dorosłych w Kielcach z Zespołem Leczenia Środowiskowego, Poradnia Zdrowia Psychicznego dla Dzieci w Kielcach, Poradnia Specjalistyczna w Morawicy, Poradnia Leczenia Uzależnień w Kielcach oraz Centrum Zdrowia Psychicznego (CZP) z siedzibą w Kielcach. CZP oferuje szybki dostęp do lekarza psychiatry, psychologa w przypadkach kryzysu psychicznego, skierowaną zarówno dla pacjenta, jak

i osób z jego otoczenia. Ponadto oferuje również terapię dla par, małżeństw i rodzin. W ramach realizacji zadań wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, ŚCP jest podmiotem uprawnionym do wszczęcia procedury „Niebieskie Karty”, a lekarze zatrudnieni w ŚCP zobligowani są również do wystawienia bezpłatnego zaświadczenia lekarskiego, o którym mowa w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 29 sierpnia 2023 r. w sprawie wzoru zaświadczenia lekarskiego o przyczynach i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w domowej.

Straż Miejska w Kielcach – jednostka samorządowa, której główne zadania skierowane są na utrzymywanie ładu, porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli. W zadaniach Straży znajduje się również informowanie społeczności lokalnej o stanie i rodzajach zagrożeń, a także inicjowanie i uczestnictwo w działaniach mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym, współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi. Strażnicy prowadzą także działania profilaktyczne, edukacyjne, informacyjne skierowane do mieszkańców miasta, społeczności lokalnej, dzieci i młodzieży szkolnej, seniorów.

Placówka Żandarmerii Wojskowej w Kielcach (ŻW) – podmiot realizujący zadania ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej w sytuacji, kiedy osobą stosującą przemoc jest czynny żołnierz. W szczególności przedstawiciele ŻW są powoływani do grup diagnostyczno- pomocowych oraz podobnie jak funkcjonariusze Policji, mają możliwość wydania nakazu/ zakazu wobec żołnierza zagrażającego bezpieczeństwu członkom swojej rodziny.

Urząd Miasta w Kielcach – realizuje zadania zawarte w Gminnym Programie Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii Miasta Kielce na lata 2023-2026.

Realizatorami Programu są:

- Świętokrzyskie Centrum Profilaktyki i Edukacji w Kielcach,
- Wydział Edukacji, Kultury i Sportu.

Współrealizatorami Programu są:

- Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kielcach,
- Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach,
- SP ZOZ Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia w Kielcach,
- Uniwersytet im. Jana Kochanowskiego w Kielcach oraz inne uczelnie wyższe,
- Miejski Zespół Poradni Psychologiczno – Pedagogicznych,
- Organizacje pozarządowe oraz inne jednostki organizacyjne.

Podstawowym celem Gminnego Programu jest ograniczenie negatywnych konsekwencji społecznych, w tym głównie szkód zdrowotnych, społecznych i zaburzeń życia rodzinnego, wynikających z używania alkoholu i innych substancji psychoaktywnych.

Wydział Edukacji, Kultury i Sportu Urzędu Miasta Kielce w ramach swoich zadań wspomaga działalność organizacji pozarządowych służącą rozwiązywaniu problemów uzależnień oraz readaptacji społecznej i zawodowej. Zadanie jest realizowane w szczególności poprzez:

- wspieranie działalności stowarzyszeń trzeźwościowych i klubu abstynenta dla osób uzależnionych od alkoholu i członków ich rodzin,
- dofinansowanie działalności świetlic prowadzonych przez organizacje pozarządowe, dofinansowanie programów profilaktycznych dla dzieci i młodzieży szkolnej,

- udostępnianie dzieciom i młodzieży ze środowisk zagrożonych uzależnieniami możliwości zagospodarowania aktywnie czasu wolnego, z programem profilaktycznym i socjoterapeutycznym,
- dofinansowanie obozów i kolonii z programem profilaktycznym/terapeutycznym, wspieranie zatrudnienia socjalnego i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób uzależnionych,
- wspieranie prowadzenia hostelu oraz zajęć terapeutycznych dla osób uzależnionych od narkotyków po ukończonej terapii,
- dofinansowanie punktu konsultacyjnego dla osób uzależnionych i ich rodzin.

Świętokrzyskiego Centrum Profilaktyki i Edukacji (ŚCPiE) w ramach działalności merytorycznej realizuje poniższe zadania:

- interwencja kryzysowa, pomoc i interwencja dotycząca uzależnień, zarówno chemicznych jak i behawioralnych,
- pomoc psychologiczna i pedagogiczna dla dzieci i młodzieży, w szczególności zagrożonej uzależnieniami i przemocą,
- prowadzenie zajęć socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży z rodzin dysfunkcyjnych,
- psychoterapia indywidualna i grupowa dla dorosłych, w szczególności dla tych, którzy wychowywali się w rodzinach z problemem alkoholowym i w rodzinach dysfunkcyjnych,
- pomoc psychologiczna i rehabilitacja dla osób po kryzysach psychicznych i ich rodzin,
- prowadzenie programów profilaktycznych dla dzieci, młodzieży, studentów, również z wykorzystaniem Internetu
- prowadzenie szkoleń specjalistycznych, szczególnie w zakresie uzależnień i problemów małżeńskich i rodzinnych,
- prowadzenie konsultacji dla osób zajmujących się pomocą psychologiczną i pedagogiczną,
- tworzenie i wdrażanie najbardziej skutecznych form profilaktyki, pomocy psychologicznej i terapii oraz ewaluacja oddziaływań pomocowych,
- opracowanie i wdrożenie w porozumieniu z zainteresowanymi podmiotami programów redukcji szkód wynikających z nadużywania alkoholu i/lub środków psychoaktywnych,
- prowadzenie badań mających na celu ocenę zagrożeń i czynników chroniących przed niedostosowaniem społecznym, dysfunkcjonalnością rodziny oraz badań związanych z alkoholizmem, innymi uzależnieniami chemicznymi oraz behawioralnymi
- prowadzenie kampanii społecznych o charakterze profilaktycznym i edukacyjnym,
- współpraca z samorządami, instytucjami, osobami fizycznymi i stowarzyszeniami w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii oraz przeciwdziałania uzależnieniom behawioralnym.

Sąd Rejonowy w Kielcach, Kuratorzy sądowi (ZKSS) - stanowią bardzo ważne, merytoryczne ogniwo kieleckiego systemu walki z przemocą domową, są jego integralną częścią oraz współpracują z innymi przedstawicielami służb w realizacji procedury „Niebieskie Karty”. Ponadto w ramach prowadzonych nadzorów i dozorów są uprawnieni do kierowania do Sądu wniosków m.in. o nałożenie obowiązku podjęcia oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych czy psychologiczno- terapeutycznych oraz terapii odwykowej.

Caritas Diecezji Kieleckiej (Caritas) – w ramach Caritas działa Centrum Interwencji Kryzysowej (CIK), które świadczy całodobowe usługi dla osób przeżywających różnorodne trudności i kryzysy związane min. z:

- doświadczaniem przemocy bądź innego przestępstwa, problemami rodzinnymi, wychowawczymi,
- zagrożeniem samobójstwem, uzależnieniem i współuzależnieniem,
- traumatycznymi zdarzeniami losowymi, kryzysem po utracie bliskiej osoby, trudnościami w kontaktach

interpersonalnych, kłopotami z adaptacją, utratą pracy,

- kryzysem wiary i dylematami religijnymi,

Placówka świadczy następujące formy pomocy: udzielenie schronienia z zabezpieczeniem podstawowych potrzeb, pomoc psychologiczną, pomoc prawną, interwencję kryzysową, pomoc psychoterapeutyczną, konsultacje psychiatryczne, pomoc socjalną, całodobowy telefon interwencyjny, terapię rodzin, par i małżeństw, pomoc duchową.

Gminne Zespoły Interdyscyplinarne (GZI) – powstały na kanwie działań realizowanych w ramach Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na terenie miasta Kielce, na lata 2008-2013 (GPPPW R) i funkcjonują po dziś dzień. Celem powołania GZI było wspieranie osób zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy domowej i profesjonalizacja ich działań. Członkowie GZI są to osoby pracujące u podstaw problemu jak: dzielnicowi, pracownicy socjalni, psychologowie, terapeuci, pedagodzy szkolni, kuratorzy sądowi, a także przedstawiciele ochrony zdrowia, administracji miejskiej oraz organizacji pozarządowych. W ramach funkcjonowania GZI prowadzona jest aktywność ukierunkowana na rozwój interdyscyplinarnego systemu wsparcia, na rzecz walki z przemocą domową oraz systematycznego podnoszenia kompetencji przedstawicieli instytucji zobowiązanych do realizacji zadań z tego obszaru. Ponadto członkowie GZI aktywnie włączają się w realizowane na terenie Kielc działania profilaktyczne.

Rozdział 3

Podsumowanie Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w latach 2021 – 30 czerwiec 2023

Zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie były realizowane na terenie Gminy Kielce za pośrednictwem: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych, prokuratury i przedstawicieli Sądu.

W okresie od 2021 do czerwca 2023 roku zauważalny jest wzrost rodzin objętych pomocą, w tym środowisk, w których wystąpiła przemoc domowa. Zwiększyła się również liczba telefonów zaufania w sprawach kryzysowych, w tym dotyczących przemocy domowej. W ślad za tym zwiększono liczbę specjalistycznych działań wobec rodzin i osób zagrożonych przemocą. W 2023 roku zauważalny jest wzrost osób objętych całodobową pomocą, w stosunku do lat poprzednich.

Działania/ obszary i rodzaj pomocy	Rok		
	2021	2022	do 30.06.2023
Liczba rodzin objętych pomocą	1722	1842	943
Liczba rodzin objętych pomocą, ze względu na przemoc	1024	1210	746
Ilość działań	3674	3900	1836
Ilość działań, podjętych ze względu na przemoc	1446	2840	803
Liczba Telefonów Zaufania	345	441	184
Całodobowe schronienie	24	19	22

W okresie od 2021 do 30 czerwca 2023 roku notuje się wzrost wszczętych i realizowanych w danym roku procedur „Niebieskie Karty”, w tym wobec osób nieletnich i małoletnich jako doznających przemocy domowej. W latach 2021 - 2022 zauważalny jest nieznaczny progres w wypełnionych formularzach NK- C i NK-D w stosunku do wszczętych procedur, co może świadczyć o zwiększeniu skuteczności w docieraniu do osób potrzebujących pomocy. Jednakże wyznacznikiem stałości progresu będzie porównanie całości wyników za 2023r na przestrzeni całego roku, bowiem w większości wszczętych w 2023r procedur NK na dzień 30 czerwca było w trwaniu. Niemniej jednak, w przyszłości należałoby podjąć działania mające na celu zwiększenie skuteczności w dotarciu od osób objętych procedurą NK, choć należy zaznaczyć że samo wypełnienie formularza NK-C czy NK-D nie jest wyznacznikiem tej skuteczności.

W omawianym okresie, na uwagę zasługuje fakt, iż odsetek zakończonych procedur NK z powodu braku zasadności, w każdym analizowanym roku nie przekracza 9% wszystkich zakończeń, co może oznaczać o trafności podejmowanych interwencji w oparciu o omawianą procedurę.

Procedura NK	Rok		
	2021	2022	do 30 czerwiec 2023
Liczba NK realizowana w danym roku	802	888	562
Liczba wszczętych NK w danym roku	584	664	300
Liczba wypełnionych NK-C	303	332	92
Liczba wypełnionych NK-D	266	269	92
Liczba NK z uwzględnieniem nieletnich jako ODP	44	88	67
Liczba zakończonych w danym roku NK	503	616	233
Liczba zakończonych NK, ustanie przemocy	463	576	214
Liczba zakończonych NK, brak zasadności	40	40	18

W ramach działań grup roboczych w omawianym okresie zauważalny jest wzrost posiedzeń grup roboczych i opracowywanych planów pomocy, co wydaje się naturalne z powodu wzrostu realizację procedur NK. Natomiast, systematycznie zmniejsza się liczba kierowanych wniosków grup roboczych do gkrpa czy Sądu lub organów ścigania. Należy jednak zaznaczyć, że w części prowadzonych oddziaływań w ramach NK, były uruchamiane procedury leczenia odwykowego czy wszczynane postępowania przygotowawcze pod kontem wystąpienia ewentualnych nieprawidłowości wychowawczych czy przestępstw w użyciem przemocy.

Działania Grup Roboczych	Rok		
	2021	2022	do 30.06.2023
Liczba utworzonych GR w danym roku	466	527	235
Liczba posiedzeń GR	1712	2217	880
Liczba opracowanych planów pomocy	466	527	235
Liczba wniosków do gkrpa	154	138	63
Liczba wniosków do Sądu	64	57	27
Liczba zawiadomień Prokuratura/ Policja	54	20	16

W omawianym okresie na podobnym poziomie, odnotowano działania pomocowe dla osób stosujących przemoc domową. Należy jednak zauważyć, że wykazana liczba objętych pomocą osób stosujących przemoc, jest niewielka w stosunku do ogólnej liczby rodzin objętych działaniami pomocowymi z uwagi na wystąpienie czy zagrożenie przemocą. Jeszcze niższa zaś jest odsetek osób które uczestniczyły w programach korekcyjno- edukacyjnych lub psychologiczno- terapeutycznych. W przyszłości należy podjąć działania, zwiększające możliwości i zakres pomocy świadczonej dla osób stosujących przemoc, tym bardziej w sytuacji zmiany przepisów w prowadzonych ustawą o przeciwdziałaniu przemocy domowej w 2023r.

Działania wobec osób stosujących przemoc	Rok		
	2021	2022	2023
Liczba OSP objętych pomocą	81	100	43
Liczba konsultacji w ramach pracy z OSP	379	380	129
Liczba osób skierowanych na pk-e / pp-t	34	28	18
Liczba osób , które ukończyło pk-e / pp-t	16	15	w realizacji

3.1. Podsumowanie działań profilaktycznych zrealizowanych w ramach Programu w 2021 roku

Rok 2021 był rokiem, w którym nadal występowało zagrożenie pandemiczne i zwiększone ryzyko zakażenia wirusem SARS-Cov-2, w związku z czym w trosce o bezpieczeństwo i zdrowie mieszkańców Kielc, w ograniczonym zakresie były zrealizowane zaplanowane działania w ramach Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie.

Pomimo trwania pandemii udało się w reżimie sanitarnym zrealizować kilka zaplanowanych na 2021 rok działań edukacyjno- profilaktycznych:

- zaktualizowano i promowano Internetowy „Informator Interaktywny – Zasoby Miasta Kielce w obszarze pomocy osobom z problemem przemocy w rodzinie”,
- przeprowadzono wewnętrzne szkolenie dla członków Zespołu Interdyscyplinarnego do spraw Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie dotyczące sposobu realizacji przez Policję nakazu/zakazu,
- w dniu 24 września 2021 roku przeprowadzono szkolenie z zakresu zmian w przepisach kodeksu cywilnego dot. nowych środków izolacji sprawców oraz dziecko w procedurze NK dla 51 członków GZI nr 1,2,3,4.
- dla przedstawicieli oświaty przeprowadzono szkolenie dotyczące roli i zadań podmiotów w procedurze NK w MZPPP w dniach: 27 października, 9 listopada i 29 listopada 2021 roku. Objęto nim 69 osób.
- w szkoleniach pn. „Małoletni w świetle prawa” i „Procedura NK” w dniach: 18 listopada i 25 listopada 2021 roku udział wzięło 26 osób. Byli to wychowawcy i kierownicy Klubów Wolna Strefa
- przedstawicieli ochrony zdrowia objęto szkoleniem pn. „Dziecko krzywdzone w ochronie zdrowia. Procedura NK”. W dniach 2 grudnia i 10 grudnia 2021 roku udział wzięły 32 osoby z Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego w Kielcach,
- z pomocy psychologicznej – superwizji skorzystało łącznie 76 specjalistów pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, w tym członkowie grup roboczych i 28 członków GZI nr 1, a łącznie

w szkoleniach i superwizji 267 osób zwiększyło swoje kompetencje w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie, pomocy dziecku krzywdzonemu, realizacji procedury „Niebieskie Karty”.

- Zorganizowano 11 posiedzeń w ramach aktywności Gminnych Zespołów Interdyscyplinarnych w tym 11 maja i 19 listopada 2021 roku spotkania liderów GZI nr 1,2,3,4. Wzięło w nich udział łącznie 170 Realizatorów GPPPwR.
- przeprowadzono 3 edycje zajęć: „Szkoła dla Rodziców - Moduł I” i „Rodzeństwo bez rywalizacji – Moduł II”, którymi objęto 33 rodziców, 27 osób ukończyło cały cykl zajęć,
- prowadzono edukację, staże, praktyki, zajęcia dla studentów Uniwersytetu im. Jana Kochanowskiego w Kielcach na temat zjawiska przemocy w rodzinie.

W okresie od lipca do grudnia 2021 roku miało miejsce duże zaangażowanie ZI i GZI w realizację Programu Ośłonowego „Wspieranie Jednostek Samorządu terytorialnego w Tworzeniu Sytemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie”, projektu pn. „#DziecisąWażne*”. W ramach projektu pn.: #DziecisąWażne* przeprowadzono wiele zróżnicowanych działań edukacyjnych, profilaktycznych z udziałem członków ZI/GR i realizatorów GPPPwR. łącznie zrealizowano 76 działań, którymi objęto 1 221 osób. We współpracę interdyscyplinarną były zaangażowane 22 podmioty z terenu miasta Kielce, pracujące w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

W przestrzeni medialnej popularyzowano działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie (Internetowa Telewizja Kielce, TVP3, Radio Kielce, Radio eM, Radio Eska, Echo Dnia). Rozdystrybuowano ponad 5 000 tematycznych materiałów edukacyjno-promocyjnych oraz wyemitowano spot społeczny.

Zorganizowano z udziałem członków ZI wydarzenia XV kampanii społecznej „Biała wstążka”. „Niebieskie spotkanie”, które ją rozpoczęło odbyło się w Kieleckim Centrum Kultury 29 listopada 2021 roku, uczestniczyło w nim około 300 osób.

3.2. Podsumowanie działań profilaktycznych zrealizowanych w ramach Programu w 2022 roku

W 2022 roku aktywność Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Kielcach przedstawiała się następująco:

- uaktualniono diagnozę zjawiska przemocy w rodzinie w Kielcach. Monitorowano realizację środka natychmiastowej izolacji sprawców przemocy w rodzinie – nakaz/zakaz na terenie Kielc i województwa świętokrzyskiego (najczęściej środek ten był zastosowany w Kielcach),
- usprawniono funkcjonowanie Zespołu Interdyscyplinarnego i Grup Roboczych w obrębie procedury „Niebieskie Karty”, w tym przyjęto oraz wdrożono do stosowania nowe wzory druków „Zaproszenia” dla osoby wskazanej jako doznająca przemocy w rodzinie” oraz „Wezwania” dla osoby podejrzanej o stosowanie przemocy w rodzinie. Opracowano również te druki w języku ukraińskim, w związku z odnotowanymi przypadkami przemocy w rodzinach uchodźców,
- zorganizowano szkolenia z obszaru przeciwdziałania przemocy w rodzinie i realizacji procedury „Niebieskie Karty” dla kadry placówek ochrony zdrowia: Przychodnie Zdrowia „Centrum” (59 osób), Przychodnia Zdrowia „Kalinka” (8 osób),
- przeprowadzono cykl szkoleń, pn.: „Praca z osobą doznającą przemocy w rodzinie” oraz „Praca z osobą podejrzaną o stosowanie przemocy w rodzinie”, w których uczestniczyło ogółem 208 pracowników merytorycznych MOPR w Kielcach. W sumie działania szkoleniowe skierowano do 275 specjalistów z ochrony zdrowia i pomocy społecznej,
- nawiązano współpracę z Fundacją PEStka, w efekcie której kilku członków GZI wzięło udział w specjalistycznym szkoleniu „Studium Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie” – kurs podstawowy (10 osób) oraz kurs zaawansowany (4 osoby), podnosząc tym samym kompetencje. Ponadto uczestniczono w konferencji zorganizowanej przez Fundację (w tym jako prelegenci) dla członków zespołów

interdyscyplinarnych z całego województwa.

W 2022 roku na uwagę zasługuje duża aktywność czterech Gminnych Zespołów Interdyscyplinarnych (GZI):

- w lutym 2022 r GZI nr 1, 2, 3, 4 odbyły posiedzenia, podczas których omawiano: projekt nowelizacji Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie; problemy z jakimi spotykają się realizatorzy procedury „Niebieskie Karty”, na podstawie konkretnych przypadków. Łączna ilość osób w posiedzeniach: 56,
- w dniach 28-29 kwietnia 2022 r. członkowie GZI nr 1 i 4 oraz GZI nr 2 i 3 wraz z pracownikami socjalnymi MOPR w Kielcach, wzięli udział w szkoleniu pn.: „Aspekty prawne przeciwdziałania przemocy w rodzinie – prawo w praktyce”. Łączna ilość osób objęta tym działaniem to : 81 osób, w tym: 56 członków GZI oraz 25 pracowników socjalnych MOPR,
- W dniu 27 maja 2022 r. członkowie GZI nr 1 byli słuchaczami wykładu odtworzonego w formie zdalnej realizowanego przez Centrum Edukacyjne „FAMIGA” pt. „Przemoc w grupie przedszkolnej i szkolnej – metody przeciwdziałania agresji w grupie”; na spotkaniu omówiono zjawisko przemocy rówieśniczej. Ilość osób: 11.

Ponadto członkowie GZI nr 1 i GZI nr 4 brali udział w 9 sesjach „Superwizji dla przedstawicieli podmiotów odpowiedzialnych za realizację zadań ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie”. Łączna liczba osób objęta ww działaniem: 33 członków.

Oprócz podnoszenia kompetencji członkowie GZI uczestniczyli w budowaniu sieci partnerskiej, w tym odbywali wizyty studyjne takich instytucjach i placówkach jak:

- Ośrodek Kuratorski przy Sądzie Rejonowym w Kielcach, gdzie zapoznali się z działalnością i funkcjonowaniem placówki. Ilość osób w wizytach studyjnych: 50 - GZI nr. 1,2,3,4,
- Punkt Interwencyjno – Konsultacyjny dla Osób Doznających Przemocy w Rodzinie Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie MOPR Kielce, gdzie zapoznali się z działalnością i funkcjonowaniem placówki. Łączna ilość osób w wizycie studyjnej: 55 osób - GZI nr. 1,2,3,4,
- Centrum Zdrowia Psychicznego w Kielcach Świętokrzyskiego Centrum Psychiatrii w Morawicy, gdzie zapoznali się z działalnością i funkcjonowaniem placówki. Ilość osób w wizytach studyjnych: 38, - GZI nr. 1,2,4.

Ogółem na przestrzeni 2022 roku odbyły się: 4 posiedzenia Zespołu interdyscyplinarnego, 7 posiedzeń czterech GZI, 8 wizyt studyjnych, 9 spotkań superwizyjnych. Członkowie Zespołu Interdyscyplinarnego, Gminnych Zespołów Interdyscyplinarnych oraz pracownicy Specjalistycznego Ośrodka Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie, realizowali w 2022 roku, zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy na terenie miasta Kielce, również poprzez prowadzenie zajęć psycho - edukacyjnych w placówkach oświatowych (szkoły podstawowe i średnie), placówkach Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie. W sumie przeprowadzono 50 zajęć, w których uczestniczyło ogółem 1121 dzieci i młodzieży. W ramach wspierania Miejsca Aktywizacji Mieszkańców MOPR w Kielcach, przeprowadzono 2 spotkania dla 11 osób.

W zakresie zorganizowanych wydarzeń profilaktycznych, odnotowano aktywność w ramach:

- Tygodnia Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przystępstwem - w okresie od 21-27.02.2022r podjęto działania wspierające wobec 84 osób.
- Świętokrzyskich Dni Profilaktyki - wykład nt. „Oblicza traumy a źródła mocy i wsparcia”.
- Kampanii pomarańczowej „19 dni przeciwko przemocy wobec dzieci i młodzieży” prowadzono zajęcia psycho- edukacyjne.
- XVI Kampanii „Biała Wstążka” (KBW), która w 2022 roku skierowana była do osób zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, zorganizowano konferencję w Urzędzie Miasta Kielce dla 130 profesjonalistów, pn.: „Razem przeciw Przemocy” . Na konferencji podsumowano działania Gminy Kielce w obszarze przeciwdziałania przemocy rodzinie oraz poruszano tematykę z zakresu dziecka krzywdzonego, problemu przemocy i zachowań agresywnych z perspektywy praktyki szpitala psychiatrycznego, ewolucji prawa w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Prelegentami konferencji byli wybitni specjaliści z obszaru przeciwdziałania przemocy domowej i diagnozy zachowań agresywnych.

W przestrzeni medialnej popularyzowano działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie (Internetowa Telewizja Kielce, TVP3, Radio Kielce, Radio eM, Echo Dnia). Rozdystrybuowano materiały edukacyjno-promocyjne oraz aktualizowano i propagowano interaktywny informator - Zasoby Miasta Kielce w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie”.

3.3. Podsumowanie działań profilaktycznych w okresie styczeń – czerwiec 2023 roku

Od stycznia do czerwca 2023 roku w ramach Programu zrealizowano następujące działania:

- zaktualizowano Internetowy „Informator Interaktywny – Zasoby Miasta Kielce w obszarze pomocy osobom z problemem przemocy w rodzinie”.
- podjęto współpracę z Prokuraturą Rejonową Kielce- Wschód oraz Prokuraturą Rejonową Kielce- Zachód w zakresie formalnym, w tym w kwestii zwalniania z tajemnicy zawodowej pracowników socjalnych realizujących procedurę „Niebieskie Karty” w sytuacji podjęcia czynności procesowych,
- w pierwszym kwartale 2023 r. przeprowadzono 2 sesje superwizyjne dla osób pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, superwizją objęto 28 osób,
- członkowie 4 Gminnych Zespołów Interdyscyplinarnych czynnie realizowali zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, a także podnosili swoje kompetencje i pogłębiali wiedzę w tym zakresie, m.in.. poprzez wizyty studyjne w różnych instytucjach na terenie miasta Kielce (Zespół Leczenia Środowiskowego Świętokrzyskiego Centrum Psychiatrii, Dom dla Matek z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Cięży, Centrum Interwencji Kryzysowej „Caritas”),
- promowano założenia Tygodnia Pomocy Osobom Pokrzywdzonym Przystępstwem w ramach którego objęto działaniem 37,
- promowano założenia Świętokrzyskich Dni Profilaktyki,
- członkowie ZI i GZI przeprowadzili szkolenie dla Świętokrzyskiego Centrum Psychiatrii w Morawicy na temat przemocy oraz procedury „Niebieskie Karty” gdzie objęto działaniem 32 osoby. Ponadto wspierano działania dot. wprowadzenia w ww. placówce standardów dotyczących ujawnienia w sytuacji pozyskania informacji nt. przemocy w tym
- członkowie Zespołu do końca czerwca 2023 roku odbyli pięć posiedzeń, w tym dotyczące nadchodzących zmian ustawowych.

W dniu 21 czerwca 2023 roku weszła w życie nowelizacja ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej, która wymusiła konieczność dostosowania lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy domowej na terenie Kielc do nowych przepisów, w tym podpisania nowych porozumień, powołania nowego zespołu interdyscyplinarnego oraz opracowania nowego projektu gminnego programu przeciwdziałania przemocy domowej i programu ochrony osób doznających przemocy.

Rozdział 4. Harmonogram działań Programu w latach 2024-2030

4.1. Realizacja założonych celów

Cel główny: Optymalizacja skuteczności działań w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej oraz zmniejszenie rozmiaru przemocy w kieleckich rodzinach

Cel szczegółowy: Wzmacnianie działań profilaktycznych, edukacyjnych oraz diagnoza społeczna.

Lp.	Obszary działań	Kierunki i rodzaje działań	Podmiot odpowiedzialny	Wskaźniki
1.	Profilaktyka, diagnoza społeczna i edukacja społeczna.	1. Diagnozowanie zjawiska przemocy domowej w oparciu o wskaźniki rezultatu	– Gmina Kielce, – Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach	- liczba przeprowadzonych corocznych diagnoz społecznych;
		2. Pogłębianie wiedzy na temat zjawiska przemocy domowej. 3. Podnoszenie świadomości i wrażliwości społecznej na temat zjawiska przemocy domowej. 4. Rozwijanie działań promocyjno-edukacyjnych, służących zwiększaniu kompetencji opiekuńczo- wychowawczych. 5. Rozwijanie działań profilaktycznych skierowanych na rzecz osób i rodzin doświadczających przemocy domowej. 6. Promowanie prawidłowych postaw rodzicielskich, wspieranie roli opiekuńczo- wychowawczej wobec dzieci, w tym w ramach nauk przedmażeńskich. 7. Promowanie ogólnopolskich lokalnych kampanii społecznych, dotyczących	– Wydział Edukacji, Kultury i Sportu Urzędu Miasta Kielce, – Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach, – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach, – Miejski Zespół Poradni Psychologiczno- Pedagogicznych w Kielcach, – Komenda Wojewódzka Policji w Kielcach , – Komenda Miejska Policji w Kielcach, – Straż Miejska w Kielcach, – Placówka Żandarmerii	– liczba zrealizowanych działań promocyjno-informacyjnych na temat problematyki przemocy domowej, w tym przy udziale mediów; – liczba adresatów, do których trafiły działania promocyjno- edukacyjne; liczba udostępnionych materiałów edukacyjnych; – liczba promowanych działań profilaktycznych i zorganizowanych kampanii społecznych, w tym we współpracy;

		<p>przeciwdziałania przemocy domowej.</p> <p>8. Organizowanie i wspieranie lokalnych kampanii społecznych dotyczących przeciwdziałania różnym formom przemocy domowej zwłaszcza realizowanych przez przedstawicieli instytucji wchodzących w skład Zespołu.</p> <p>9. Prowadzenie działań profilaktycznych i edukacyjnych we współpracy jednostek samorządu terytorialnego oraz organizacji pozarządowych.</p>	<p>Wojskowej w Kielcach,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Kielcach , – Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kielcach, – Wojewódzki Szpital Zespolony Świętokrzyskie Centrum Pediatrii w Kielcach, – Świętokrzyskie Centrum Psychiatrii w Morawicy, – Caritas Diecezji Kieleckiej, – realizatorzy zadania w tym placówki zdrowia i oświaty, organizacje pozarządowe, – lokalne media. 	
		<p>10. Opracowanie programów profilaktycznych w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wydział Edukacji, Kultury i Sportu Urzędu Miasta Kielce, – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach, – Miejski Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Kielcach, – Wojewódzki Szpital Zespolony Świętokrzyskie Centrum Pediatrii w Kielcach, – realizatorzy zadania w tym placówki zdrowia i oświaty, organizacje pozarządowe, 	<ul style="list-style-type: none"> – liczba opracowanych i wdrożonych programów profilaktycznych i uczestniczących osób, liczba placówek prowadzących poradnictwo z zakresu przemocy.

Cel szczegółowy: Zwiększenie jakości i dostępności świadczonej pomocy dla osób i rodzin zagrożonych i doświadczających przemocy domowej.				
2.	Ochrona, pomoc i wsparcie osób doznających przemocy domowej.	1. Tworzenie, rozwój i poszerzanie lokalnej infrastruktury oraz współpracy podmiotów realizujących zadania zakresu przeciwdziałania przemocy domowej.	Gmina Kielce	<ul style="list-style-type: none"> – liczba powołanych zespołów interdyscyplinarnych, – liczba wdrożonych nowych podmiotów do zespołu interdyscyplinarnego; – liczba posiedzeń zespołu interdyscyplinarnego.
		2. Aktualizowanie i rozpowszechnianie informacji o placówkach i instytucjach działających na terenie Kielc świadczących pomoc osobom doznającym przemocy domowej. 3. Upowszechnianie informacji w zakresie możliwości i form uzyskania pomocy na terenie Kielc.	<ul style="list-style-type: none"> – Wydział Edukacji, Kultury i Sportu Urzędu Miasta Kielce, – Wydział Mieszkalnictwa Urzędu Miasta Kielce, – Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach, – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach, – Miejski Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Kielcach, – Komenda Wojewódzka Policji w Kielcach , – Komenda Miejska Policji w Kielcach, – Straż Miejska w Kielcach, – Placówka Żandarmerii Wojskowej w Kielcach, – Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Kielcach , – Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kielcach, – Wojewódzki Szpital 	Liczba przekazanych informacji do podmiotów; liczba poinformowanych osób; liczba opracowanych materiałów informacyjnych.

			<p>Zespół Świątokrzyskie Centrum Pediatrii w Kielcach,</p> <ul style="list-style-type: none"> – Świątokrzyskie Centrum Psychiatrii w Morawicy, – Caritas Diecezji Kieleckiej, placówki oświatowe, – placówki ochrony zdrowia <p>organizacje pozarządowe, realizatorzy zadania.</p>	
	<p>4. Realizacja Programu Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej w zakresie pomocowym poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> – udzielanie specjalistycznej pomocy i wsparcia osobom pokrzywdzonym, – dostęp do pomocy i wsparcia w ramach w telefonów zaufania, – ochronę dziecka krzywdzonego w rodzinie, – zapewnienie całodobowego schronienia w sytuacji kryzysowej wywołaną przemocą, – ułatwianie możliwości korzystania z bezpłatnej pomocy prawnej, – opracowywanie planów bezpieczeństwa, – podejmowanie interwencji w środowisku, w szczególności w oparciu o realizację procedury „Niebieskie Karty”, – monitoring środowisk po zakończeniu procedury „Niebieskie Karty” – opracowanie i prowadzenie zajęć grupowych (grup edukacyjno- motywacyjnych, grup terapeutycznych, grup wsparcia, i innych), – monitorowanie sytuacji osób i rodzin dotkniętych przemocą domową. – opracowanie wewnętrznych standardów 	<ul style="list-style-type: none"> – Wydział Edukacji, Kultury i Sportu Urzędu Miasta Kielce, – Wydział Mieszkalnictwa Urzędu Miasta Kielce, – Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach, – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach, – Miejski Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Kielcach, – Komenda Wojewódzka Policji w Kielcach , – Komenda Miejska Policji w Kielcach, – Straż Miejska w Kielcach, – Placówka Żandarmerii Wojskowej w Kielcach, – Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Kielcach , 	<ul style="list-style-type: none"> – liczba osób, które skorzystały ze specjalistycznej pomocy ambulatoryjnej i całodobowej, – liczba linii telefonicznych w formie całodobowej i innej dla osób doznających przemocy domowej (TZ), – liczba przeprowadzonych rozmów i interwencji w tamach TZ, – liczba utworzonych w danym roku GDP, – liczba funkcjonujących w danym roku GDP z uwzględnieniem GDP, z rozszerzonym składem, – liczba działań podjętych we współpracy z organizacjami pozarządowymi na rzecz osób doznających przemocy, – liczba osób objętych pomocą w formie indywidualnej i grupowej z podziałem na rodzaj udzielonej pomocy, – liczba realizowanych procedur “NK” , tj.: wypełnionych formularzy NK- 	

		<p>w instytucjach administracji samorządowej, placówkach oświaty i placówkach ochrony zdrowia w sytuacji ujawnienia zachowań przemocowych, w tym dotyczących procedury przyznawania mieszkań.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kielcach, – Wojewódzki Szpital Zespólny Świętokrzyskie Centrum Pediatrii w Kielcach, – Świętokrzyskie Centrum Psychiatrii w Morawicy, – Caritas Diecezji Kieleckiej, – realizatorzy zadania w tym placówki zdrowia i oświaty, organizacje pozarządowe, – lokalne media. 	<p>A,</p> <ul style="list-style-type: none"> – liczba wypełnionych „NK- A” dokumentujących kolejne zdarzenia w sprawach toczących się procedur, – liczba osób doznających przemocy domowej objętych w danym roku działaniami w ramach procedury „NK” z podziałem na rodzaje przemocy, – liczba wypełnionych formularzy „NK – C”, – liczba osób uczestniczących w programach pomocowych z podziałem na rodzaj udzielonej pomocy, – liczba instytucji udzielających pomoc osobą doznającym przemocy z podziałem pomoc ambulatoryjną i stacjonarną, specjalistyczną, – liczba miejsc w placówkach zapewniających całodobowe schronienie, – liczba dzieci którym zapewniono ochronę na podstawie art. 12a ustawy z podziałem na miejsce ich umieszczenia, – liczba zażaleń na podjęcie interwencji z art. 12a w tym zażaleń zasadnych, – liczba zakończonych procedur „NK” ze względu z uwzględnieniem przestaniek zakończenia, – liczba odstąpienia od działań; liczba
--	--	---	--	---

				monitoringów po zakończeniu „NK”.
		5. Monitorowanie i ewaluacja okresowa Programu.	– Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach.	– liczba sprawozdań
Cel szczegółowy: Zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych, korekcyjnych oraz psychologiczno- terapeutycznych wobec osób stosujących przemoc domową.				
3.	Oddziaływania na osoby stosujące przemoc domową.	1. Ewidencjonowanie i upowszechnianie informacji o instytucjach, możliwościach i formach pomocy osobom stosującym przemoc domową.	<ul style="list-style-type: none"> – Gmina Kielce, – Wydział Edukacji, Kultury i Sportu Urzędu Miasta Kielce, – Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach, – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach, – Miejski Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Kielcach, – Komenda Wojewódzka Policji w Kielcach , – Komenda Miejska Policji w Kielcach, – Straż Miejska w Kielcach, – Placówka Żandarmerii Wojskowej w Kielcach, – Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Kielcach , – Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów 	– liczba informatorów oraz przekazanych informacji o podmiotach realizujących działania wobec osób stosujących przemoc,

			<ul style="list-style-type: none"> – Alkoholowych w Kielcach, – Wojewódzki Szpital Zespólny Świętokrzyskie Centrum Pediatrii w Kielcach, – Świętokrzyskie Centrum Psychiatrii w Morawicy, – Caritas Diecezji Kieleckiej 	
		<ol style="list-style-type: none"> 2. Inicjowanie działań pomocowych i interwencyjnych w stosunku do osób stosujących przemoc domową z zastosowaniem procedury „Niebieskie Karty” i przepisów k.p.c. dot. natychmiastowej izolacji osoby stosującej przemoc. 3. Zwiększanie poziomu wiedzy prawnej osób stosujących przemoc domową o konsekwencjach popełnianych przez nich czynów. 4. Kierowanie wniosków o ukaranie osób stosujących przemoc domową na podstawie art. 66c kodeks wykroczeń. 5. Monitoring osób stosujących przemoc domową. 	<ul style="list-style-type: none"> – Gmina Kielce, – Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach, – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach, – Komenda Miejska Policji w Kielcach, – Placówka Żandarmerii Wojskowej w Kielcach, – podmioty realizujące NK, – realizatorzy zadania 	<ul style="list-style-type: none"> – liczba osób objętych procedurą „NK”, liczba wypełnionych „NK-D”, – liczba wszczętych postępowań przygotowawczych w sprawach dot. przemocy, – liczba odmów wszczęcia postępowania, – liczba zakończonych postępowań, w których skierowano do sądu akt oskarżenia, – liczba zakończonych postępowań przygotowawczych, w których umorzono postępowanie, – liczba osób objętych natychmiastową izolacją, nakazem opuszczenia mieszkania, zakazem zbliżania i kontaktowania się oraz przebywania w określonym miejscu z uwzględnieniem podmiotów wydających ww. środki (Policja, ŻW. prokuratura, sąd), – liczba zawiadomień i wniosków GDP do organów ścigania, sądu, gkrpa, z podziałem na rodzaj zgłoszenia, – liczba wniosków o zarządzenie wykonania kary; liczba wniosków

				o nałożenie obowiązków uczestnictwa w p. k-e lub p. p-t z uwzględnieniem uprawnionych podmiotów;
		6. Opracowanie i realizacja oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych i psychologiczno-terapeutycznych wobec osób stosujących przemoc domową.	<ul style="list-style-type: none"> – Gmina Kielce, – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach , – realizatorzy zadania, 	<ul style="list-style-type: none"> – liczba edycji zrealizowanych p. k-e i p.p-t i ilość osób objętych oddziaływaniami. – ilość skierowań przez ZI na p.k-e i p.p-t; ilość osób uchylających się od skierowań na p.k-e i p.pt;
		7. Monitorowanie realizacji oddziaływań korekcyjno- edukacyjnych i programów psychologiczno- terapeutycznych realizowanych wobec osób stosujących przemoc domową.	<ul style="list-style-type: none"> – Gmina Kielce, – Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach, – Grupy Diagnostyczno-Pomocowe. 	<ul style="list-style-type: none"> – liczba wniosków o ukaranie z art. 66c kodeks wykroczeń wobec osób uchylających się od obowiązku podjęcia p.k-e lub p.p-t, – liczba; opracowanych programów edukacyjnych.
Cel szczegółowy: Rozwój interdyscyplinarnego systemu wsparcia na rzecz walki z przemocą domową oraz systematyczne podnoszenie kompetencji przedstawicieli instytucji zobowiązanych i uprawnionych do przeciwdziałania przemocy.				
4.	Podnoszenie kompetencji, rozwijanie i doskonalenie umiejętności służb i przedstawicieli podmiotów realizujących działania z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Zwiększenie profesjonalizmu działań i współpracy służb poprzez systematyczną wymianę doświadczeń, popularyzacji dobrych praktyk , uczestnictwo w warsztatach i szkoleniach, w szczególności w ramach członkostwa w ZI, GDP i GZI, 2. Systematyczna diagnoza potrzeb szkoleniowych członków ZI, członków GDP, członków GZI, 3. Podejmowanie i koordynowanie działań poprawiających skuteczność współpracy służb reprezentujących sektor publiczny i organizacje pozarządowe. 	<ul style="list-style-type: none"> – Gmina Kielce, – Wydział Edukacji, Kultury i Sportu Urzędu Miasta Kielce, – Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach, – Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie w Kielcach, – Miejski Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w Kielcach, 	<ul style="list-style-type: none"> – liczba posiedzeń GZI, – liczba warsztatów oraz wspólnych, szkoleń, działań członków GZI i GDP, – liczba osób uczestniczących we wspólnych działaniach profilaktycznych, – liczba osób objętych superwizją, działaniami wspierającymi, – liczba przeprowadzonych ankiet dotyczących potrzeb szkoleniowych, – ilość raportów z działalności GZI.

		<p>4. Opracowanie i wdrożenie systemu wsparcia dla osób bezpośrednio pracującymi w obszarze przemocy domowej, w szczególności poprzez zapewnienie superwizji i wsparcia psychologicznego.</p> <p>5. Koordynowanie aktywności GZI.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Komenda Wojewódzka Policji w Kielcach , – Komenda Miejska Policji w Kielcach, – Placówka Żandarmerii Wojskowej w Kielcach, – Zespoły Kuratorskiej Służby Sądowej Sądu Rejonowego w Kielcach , – Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Kielcach, – Wojewódzki Szpital Zespólny Świętokrzyskie Centrum Pediatrii w Kielcach, – Świętokrzyskie Centrum Psychiatrii w Morawicy, – Caritas Diecezji Kieleckiej, – organizacje pozarządowe, – realizatorzy zadania, 	
--	--	---	--	--

4.1. Ewaluacja Programu

Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy Domowej w Kielcach w ramach Programu będzie prowadził systematyczny coroczny monitoring, polegający na zbieraniu i analizowaniu informacji na temat realizowanych w nim zadań. Dane te pozwolą na ocenę wartości całości Programu. Zaś poprzez porównanie jego rezultatów rok do roku, będzie możliwe wprowadzenie działań korygujących.

Celem ewaluacji będzie analiza działań realizowanych w ramach Programu pod kątem:

- wartości; tj.: porównanie rezultatów Programu z początkowymi założeniami czy celami;
- trafności ; w jakim stopniu realizowane działania oraz przyjęte cele Programu odpowiadają zidentyfikowanej skali zjawiska przemocy domowej w Kielcach i czy zaproponowane formy pomocy są odpowiednie dla osób objętych Programem.

Sprawozdanie będzie przedkładane Prezydentowi Miasta Kielce w terminie do 31 marca każdego następującego roku.

4.2. Wydatki związane z realizacją Programu – projekt budżetu

Projekt budżetu na realizację zadań od 2024 do 2030 roku, wynikających z Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy Domowej oraz Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej na terenie Miasta Kielce, zgodnie z art. 6 ust. 1 i 2 oraz art. 9a i art.9 b ust.1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy domowej.

	§	kwota
Rozdział 85205 zadania własne gminy		
1. Wynagrodzenia bezosobowe (umowy zlecenia, o dzieło) a) szkolenia, prelekcje dla realizatorów GPPPD oraz OODPD	§ 4170	1 2 000
2. Zakup materiałów i wyposażenia a) materiały biurowe do GPPPD oraz OODPD i obsługi i Zespołu Interdyscyplinarnego (ZI): koperty, papier, toner, materiały edukacyjno – promocyjne, książki, laptop do obsługi elektronicznej Programu i ZI	§ 4210	36 000
3. Zakup środków żywności a) obsługa posiedzeń ZI/GZI, narad, szkoleń – zakup artykułów spożywczych (kawa, herbata, cukier, mleko, słodycze, napoje, itp.)	§ 4220	6 000
4. Zakup usług pozostałych: a) szkolenia interdyscyplinarne Realizatorów GPPPD oraz OODPD, w tym superwizja, b) coroczne nagrody dla liderów działań interdyscyplinarnych na terenie gminy Kielce oraz dla dzieci i młodzieży, c) usługa cateringowa (konferencyjno-szkoleniowa), d) usługi poligraficzne (druki do realizacji procedury NK, materiały konferencyjne, edukacyjno – promocyjne).	§ 4300	36 000
5. Zakup usług telefonii stacjonarnej Miejski telefon zaufania 195 13, telefon: 41 362 89 73 i 41 368 18 67 – obsługa administracyjno – techniczna zespołu interdyscyplinarnego i procedury “NK”	§ 4360	8 400
łącznie:		98 400